

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Výkon pěstounské péče osobami příbuznými

Bakalářská práce

Autor: Olga Volechová

Vedoucí práce: Mgr. Johana Mertová

6. 5. 2010

Abstrakt

Rodina je považována za jednu z nejstarších institucí, která se stará o své členy. Důležitá je zejména pro slabší a zranitelnější jedince, kterým poskytuje ochranu, bezpečí a pomoc. Mezi ně patří pro svoji nezralost především děti.

Tato práce je zaměřena na problematiku pěstounské péče vykonávané příbuznými dětmi. Jde o jednu z forem náhradní rodinné péče, která nahrazuje dětem rodinu. Příbuzní mohou požádat o svěření sociálně osiřelého dítěte z širší rodiny do pěstounské péče. Pro dítě je výhodné, když vyrůstá ve vlastní rodině a je mu plně zachována identita.

Byly stanoveny dva cíle. Prvním cílem bylo zmapování problematiky pěstounských rodin evidovaných v roce 2009 Městským úřadem Písek. Druhým cílem bylo zjištění důvodů umístění dětí do této péče. Byly vymezeny dva výzkumné soubory. První soubor byl tvořen pěstounskými rodinami evidovanými v roce 2009 Městským úřadem Písek. Druhý soubor byl tvořen všemi dětmi vyrůstajícími v těchto rodinách. Pro dosažení cílů byla zvolena strategie kvantitativního výzkumu. U prvního zkoumaného souboru byla využita metoda dotazování, technika dotazníku. U druhého zkoumaného souboru byla využita metoda analýza dokumentů, technika obsahové analýzy dat.

Byly stanoveny dvě hypotézy:

Hypotéza H1: *„Většina dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče je v kontaktu s biologickým rodičem“.*

Hypotéza H2: *„Nejčastějším důvodem pro umístění dětí do pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými je neplnění práv a povinností rodičů při péči o dítě“.*

Hypotéza H1 byla potvrzena.

Hypotéza H2 nebyla potvrzena.

Smyslem práce bylo rozšířit informovanost o příbuzenské pěstounské péči. Závěrem práce je nabízeno výzkum rozšířit na oblast Jihočeského kraje. Práce by mohla být inspirací pro zřízení specializované služby zaměřené na pomoc a podporu pěstounským příbuzenským rodinám.

Précis

The family is considered to be one of the oldest institutions which care for its members. It is especially important for weaker and more vulnerable individuals; it provides security, safety and help for them. Mainly children, because of their immaturity, belong among such individuals.

In focused my bachelor thesis on the issue of foster care exercised by children's relatives. It is one of the substitute family care forms which can substitute children's families. Relatives can ask for the fosterage of a socially parentless child who belongs in their extended family. It is beneficial for the child because it grows up in its own family and the child's identity is retained.

Two goals were set. The first goal was to map the issue of foster families which were registered at the Municipal Office in Písek in 2009. The second goal was to find reasons for the consigning of children into the care. Two research corpuses were designated. In the first corpus there were all foster families which were registered at the Municipal Office in Písek in 2009. In the second corpus there were all the children who grow up in those families. The strategy of quantitative research was chosen for objects achieving. The questioning method and the questionnaire technique were used in the first research corpus. The document analysis method and the data content analysis technique were used in the second research corpus.

Two hypotheses were set:

Hypothesis No. 1: Most of the children who are in the foster care of their relatives are in some contact with their own biological parents. *Hypothesis No. 2:* Parental failure to perform rights and duties regarding children's welfare is the most frequent reason for putting children into foster care exercised by children's relatives.

Hypothesis No. 1 was proofed.

Hypothesis No. 2 was not proofed.

The purpose of the thesis was to extend knowledge about foster care exercised by children's relatives. In the conclusion of the thesis there is a suggestion to extend this research within the South-Bohemia region. The thesis could be an inspiration for the

founding of a special service focused on help and support for foster families caring for relative children.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma Výkon pěstounské péče osobami příbuznými, vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 6. 5. 2010

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Johaně Mertové za odborné vedení, věnovaný čas a trpělivost, které mi věnovala při konzultacích s bakalářskou prací. Rovněž bych chtěla poděkovat mé rodině za její podporu a pomoc během mého studia.

Obsah

Úvod	9
1. Současný stav.....	11
1.1 Rodina.....	11
1.2 Rodičovská zodpovědnost	13
1.3 Náhradní výchovná péče	13
1.4 Náhradní rodinná péče.....	14
1.4.1 Osvojení	15
1.4.2 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče	17
1.4.3 Poručenství.....	17
1.4.4 Pěstounská péče	18
1.5 Vznik pěstounské péče	20
1.5.1 Zprostředkovaná pěstounská péče	20
1.5.2 Nezprostředkovaná pěstounská péče	21
1.5.3 Pěstounská péče v připravované novele občanského zákoníku.....	22
1.6 Děti v pěstounské péči.....	22
1.6.1 Identita dětí v pěstounské péči.....	23
1.6.2 Styk dětí v pěstounské péči se svými s rodiči.....	25
1.7 Pěstounská péče vykonávaná osobami příbuznými	25
1.8 Odborná pomoc pěstounským rodinám.....	27
2. Cíl práce a hypotézy	29
2. 1 Cíle práce.....	29
2.2 Hypotézy.....	29
3. Metodika	30
3.1 Použité metody a techniky výzkumu.....	30
3.2 Charakteristika souboru.....	31
4. Výsledky.....	33
4.1 Soubor příbuzenských pěstounských rodin.....	33
4.2 Soubor dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče.....	47

4.2.1	Věk dětí	47
4.2.2	Příbuzenský poměr pěstounů k dětem.....	48
4.2.3	Důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče.....	49
5.	Diskuse	51
6.	Závěr	63
7.	Seznam použitých zdrojů	67
8.	Klíčová slova.....	70
9.	Přílohy.....	71

Úvod

Motto:

Pěstounská péče je: „*hřejivý pocit, když vidíte, jak je dítě šťastné, veselé a nemusí se trápit. Jak vám vrátí lásku, když mu ji dáváte vy*“.

neznámý pěstoun – příbuzný

Rodina je považována za nejstarší instituci, která se stará o své členy. Důležitá je zejména pro slabší a zranitelnější jedince, kterým poskytuje ochranu, bezpečí a pomoc. Rodina má pro každého z nás stejný význam. Ztotožňujeme si ji s domovem, s místem, kam se i v dospělosti rádi vracíme. Nejvíce rodinu potřebují děti. Každé dítě by mělo v rodině vyrůstat a učit se tam lidskému chování a jednání. Naučit se od rodičů, co je dobré a co zlé, co znamená mít rád, odpouštět a také pracovat.

Ne všechny děti mohou vyrůstat ve své vlastní rodině, se svými rodiči. Tyto děti by měly mít možnost vyrůstat v rodině náhradní. Většinou širší rodina momentální krizovou situaci dětí vyřeší tak, že se o děti postará. Až později dojde na řešení právní situace. Příbuzní dětí mohou požádat soud o svěření dětí do pěstounské péče.

Pracuji jako sociální pracovnice městského úřadu a zabývám se od roku 2002 také agendou náhradní rodinné péče. Pozoruji, že pěstounská péče vykonávaná příbuznými dětí v našem správním obvodu převažuje nad pěstounskou péčí zprostředkovanou. Často se setkávám s radostmi a těžkostmi těchto pěstounů. Příbuzní musí převzít roli rodičů dětí a přitom zůstávají prarodiči, tetami a strýci. Všímám si, že nejtěžší situaci mají prarodiče dětí. Převezmou rodičovskou zodpovědnost, roli rodiče, ale zároveň si přejí být prarodiči. Často jsou již ve vyšším věku. Jak věk přibývá, ubývá sil. Přitom děti dorůstají a jejich dospívání vyžaduje od prarodičů hodně energie a zejména důslednosti.

Domnívám se, že příbuzenské pěstounské péči se věnuje zatím málo pozornosti. Existuje mnoho otázek, ale málo odpovědí. Myslím si, že je potřebné toto téma otevírat,

hovořit o něm a zabývat se jím. Vždyť pěstouny příbuznými se může stát prakticky kdokoli.

To je důvod, proč jsem si téma pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými vybrala do své bakalářské práce.

V teoretické části jsem se zabývala zejména tématem náhradní rodinné péče (NRP), jejími druhy, příbuzenskou pěstounskou péčí (PP), vznikem PP a vysvětlením pojmů rodičovská zodpovědnost a identita dítěte. Ve výzkumné části jsem se zaměřila na výkon příbuzenské PP na Písecku.

1. Současný stav

1.1 Rodina

Základní jednotkou společnosti je stále rodina. Ta má nárok na ochranu a pomoc. Je přirozeným prostředím pro růst a blaho zejména dětí. Dítě musí v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění (23).

Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, výslovně uvádí, že rodina je pod ochranou zákona. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů (23).

Rodiči dítěte jsou matka a otec. Matka je žena, která dítě porodila. Otcem je manžel matky nebo muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů před matričním úřadem nebo bylo určeno soudem (30).

Člověk velmi dávno vynalezl rodinu, a od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel (15). Rodina poskytuje sociální jistotu a bezpečí svým členům. Také uspokojuje základní životní potřeby a dochází v ní k vzájemné ochraně, podpoře a pomoci (7).

Dítě je v uspokojování základních životních potřeb odkázáno na péči druhých lidí, jimiž jsou rodiče nebo ti, kteří mu biologické rodiče nahrazují. Bez lidského kontaktu, bez péče a starosti druhých by lidský život byl psychicky i fyzicky nemožný (4).

Základnou primární socializace je tedy rodina a charakteristika vztahů v ní, tj. způsob soužití rodičů a dětí je základním faktorem socializace (16).

Jde o malou společnost složenou z lidí, kteří spolu musí pracovat a které spojuje stejný osud. Je nejlepším místem pro učení a pro praxi. Rodiče se stávají rodiči automaticky narozením dítěte. Přitom výchova dětí v rodině je nejnepohodnější prací na světě. Každou rodinu můžeme ohodnotit od velmi zdravé až po velmi narušenou. Ať již fungují dobře, nebo mají těžkosti, mají mnoho společného (22).

Ne všichni rodiče se chtějí, mohou nebo umí o své děti postarat. Nemůže-li dítě vyrůstat ve vlastní rodině, je nutné dítěti hledat optimální formu náhradní výchovy. Dítě, které je zbaveno svého rodinného prostředí nebo nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na pomoc státu. Úmluva o právech dítěte uvádí, že stát zabezpečí tomuto dítěti náhradní péči. Přitom má dítě právo na udržování pravidelných osobních kontaktů se svými rodiči (23).

Ochrana dětí je na základě zákona zajišťována orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Ty jsou povinny při vyhledávání nového prostředí, ve kterém by děti měly vyrůstat, především oslovit příbuzné dětí. Předním hlediskem je zájem a blaho dítěte. Dítětem se rozumí podle zákona o sociálně právní ochraně dětí nezletilá osoba (28). Občanský zákoník vymezuje, že zletilost nabývá dítě dovršením osmnáctého roku (29).

Definici „nejlepší zájem dítěte“ přinesl Národní akční plán na období let 2009 až 2011 schválený vládou České republiky dne 13. července 2008. Nejlepší zájem je zde vymezen jako stav, kdy je zachována dítěti životní úroveň a podmínky nezbytné pro zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. Je zde konstatováno, že osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny a cizí péče je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře (2).

Problémy, které se v běžných rodinách vyskytují, si většinou rodina spontánně řeší vlastními zdroji v rámci své sociální sítě (13).

Přesto stále v pozadí stojí podpora zdravé a fungující rodiny. Rodinná politika v České republice představuje souhrn opatření za účelem podpory rodiny při výkonu jejich přirozených funkcí. Hlavním cílem regionální rodinné politiky krajů a obcí je vytvořit příznivé podmínky pro vznik a fungování rodin. Specifickým cílem je podpořit schopnost rodin jednat autonomně a vytvořit podmínky pro rodiny v jejich různých vývojových fázích. Teprve když se rodiny s problémy nedokážou vyrovnat samy, je čas nabídnout jim podpůrná opatření (20).

1.2 Rodičovská zodpovědnost

Rodičovskou zodpovědnost definuje ustanovení § 31 zákona o rodině. Obsahem rodičovské zodpovědnosti jsou práva a povinnosti. Jedná se o péči o nezletilé dítě, o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále o zastupování a správu jeho jmění (6).

Účelem je ochrana dítěte a jeho práv na jedné straně a na druhé straně je tu dán prostor pro realizaci rodičovství. Je patrná snaha zakotvit a chránit rovnováhu rodičů a dětí z hlediska práva. V zájmu dítěte právní řád upravuje narušenou rovnováhu. Dítě je fakticky vůči svým rodičům slabší subjekt. Je sociálně nezralé, má nízký věk. Z toho vyplývá, že stát musí zasáhnout, pokud rodiče nemohou, nechtějí či nedokážou vykonávat práva a povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Zejména tehdy, jestliže dochází k zanedbávání nebo zneužívání dětí (6).

Rodičovská zodpovědnost je vázaná na osobní vztah všech subjektů. Dítě se stává subjektem již okamžikem narození a za dítě je považován až do zletilosti, tj. do 18 let. Za matku je považována žena, která dítě porodí. Za otce je považován manžel matky, dále muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů nebo muž, jehož otcovství bylo určeno soudem. Aby rodiče byli nositeli rodičovské zodpovědnosti, musí být plně způsobilí k právním úkonům (18).

Jak je uvedeno výše, rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Zletilostí dítěte zaniká. Může také zaniknout osvojením dítěte, smrtí rodiče nebo dítěte nebo může být soudem rozhodnuto o pozastavení, omezení nebo zrušení rodičovské zodpovědnosti (6).

1.3 Náhradní výchovná péče

Náhradní výchovnou péčí se rozumí forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní

a rozhoduje o ní soud (8). Dětem je v ústavním zařízení poskytováno plné přímé zaopatření. Je jim zajišťována výchova a vzdělání (4).

Ústavní výchova je u dětí nařizována, jestliže rodina neplní svou funkci a výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a pokud jiná výchovná opatření nevedla k nápravě. Před nařízením ústavní výchovy má soud za povinnost zjistit, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí (1).

V případě nařízení ústavní výchovy není dítě svěřováno do péče konkrétní osoby, ale do péče instituce, kde konkrétní vychovatelé přejímají částečnou odpovědnost za dítě (8).

Co odlišuje rodinu od ústavu? V rodině je dítě vnitřně, bezpodmínečně přijato a akceptováno nikoliv na základě zásluh či výkonů. Lidé navzájem k sobě patří, jejich vztahy a svazky mají perspektivu trvalosti v čase, místě a osobách. Otevřená budoucnost je charakteristikou rodinného života a dětem z ústavů v převážné míře chybí. Ústavní výchova je naprogramovaná, pracuje převážně s mechanismy odměn a trestů a je zaměřena na kontrolu zvenčí. V rodině naopak kontrola překračuje daný čas a prostor, jedná se o kontrolu na dálku (4).

1.4 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je forma péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí podobajícím se přirozené rodině. Dítě je svěřeno konkrétní osobě nebo osobám (8).

Nevlastní rodiny jsou oproti dřívějším generacím obvyklejší formou rodinného uspořádání (25).

Rodina náhradní zní jako něco zdánlivého, méně hodnotného, něco „jakoby“. Dítě však přijímá za své rodiče ty, kdo se k němu jako matka a otec chovají. Důvodů, proč děti nemohou vyrůstat v rodině vlastní, je celá řada. Například vlastní rodiče zahynou, trpí vážnou chorobou, starat se nechtějí nebo se starají tak, že je pro dítě vhodnější, aby bylo z péče takovýchto rodičů odebráno. Mnoho dětí po rozvodu rodičů

a novém sňatku rodiče dostává nevlastního rodiče. Mnoho dětí je také ve výhradní péči babiček a dědečků (10).

Cílem snažení sociálních pracovníků na OSPOD, lékařů, psychologů, soudců a zaměstnanců institucí, kteří hájí zájmy dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, by mělo být zajistit dětem život v prostředí, které se co nejvíce normální zdravé rodině přibližuje. Takovým prostředím je rodina adoptivní nebo pěstounská (9).

V České republice jsou formy náhradní rodinné péče následující:

- A) osvojení
- B) svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče
- C) poručenská péče
- D) pěstounská péče

O všech formách náhradní rodinné péče rozhoduje soud (1).

1.4.1 Osvojení

Osvojení nahrazuje zcela nezletilému dítěti rodinné prostředí (9). Je považováno za nejužší formu náhradní rodinné péče (8). Rozdíl mezi vlastní a nevlastní je zcela zrušen (10).

Osvojením dítěte vzniká mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem takový vztah, jako je mezi rodiči a dětmi. Osvojitelé nabývají při výchově dítěte plnou rodičovskou zodpovědnost. Osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojit lze pouze nezletilé dítě (30).

Osvojení a jeho právní úpravu nalezneme v zákoně o rodině. Způsob podávání žádostí a zprostředkování osvojení vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí (1).

Provádí ho podle stejného zákona krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a ve vztahu k cizině Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Podmínkou zařazení žadatelů do evidence budoucích osvojitelů a zprostředkování osvojení dítěte je absolvování přípravy budoucích osvojitelů (28).

Nová funkční rodina je ve smyslu Listiny základních práv a svobod pod ochranou zákona. Osvojitelská rodina nesmí být při výchově rušena a kontrolována (19).

Zákon o rodině stanoví hmotně právní podmínky pro osvojení. Jsou jimi souhlas zákonných zástupců osvojovaného dítěte a souhlas osvojovaného dítěte, pokud je dítě schopno posoudit dosah osvojení. Souhlas rodičů musí být dán osobně a každý rodič jej musí dát sám za sebe. K osvojení je třeba souhlasu i nezletilého rodiče. Zákon přesně upravuje situace, kdy souhlasu rodičů není třeba. V prvním případě rodiče neprojevovali po dobu nejméně 6 měsíců o dítě opravdový zájem. V druhém případě rodiče nejméně 2 měsíce po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem. Soud posoudí naplnění podmínek a rozhodne rozsudkem, že není potřeba k osvojení dítěte souhlasu rodičů (19).

U osvojovaných dětí se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj (4).

Osvojovány jsou děti většinou v raném věku. Zákon o rodině rozlišuje dva druhy osvojení:

1. osvojení 1. stupně, tzv. prosté
2. osvojení nezrušitelné (1).

Osvojení 1. stupně se týká především dětí do 1 roku věku. Tyto děti nemohou být osvojeny nezrušitelně. Věková hranice 1 roku je dána zákonem o rodině jen pro nezrušitelné osvojení. Je určena na základě skutečnosti, že během této doby lze zpravidla z hlediska lékařského a pedopsychologického odhadnout vývoj dítěte a zvážit možnosti a předpoklady u budoucích osvojitelů. Nezrušitelně mohou osvojit dítě jen manželé nebo jeden z manželů, pokud žije s rodičem dítěte ve společné domácnosti. Výjimečně může nezrušitelně osvojit také osoba osamělá (19).

1.4.2 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Podle zákona o rodině, vyžaduje-li to zájem dítěte, jsou děti svěřovány do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče. Tato osoba má poskytovat dítěti záruku řádné výchovy a musí souhlasit se svěřením dítěte do její péče. Soud dá zpravidla přednost příbuznému dítěti a vymezí rozsah práv a povinností vůči dítěti (30).

Institut je využíván spíše ke krátkodobému řešení situace dětí, kdy ani jeden z rodičů nemůže zajistit výchovu. Na rozdíl od ústavní výchovy je dítě svěřeno do péče konkrétní osoby, která za něj nese osobní odpovědnost (8).

Rodičům zůstává vyživovací povinnost k dětem. Výši stanoví soud (30).

Dávky pěstounské péče nejsou do rodiny vypláceny (27).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče. Nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců po přijetí dítěte. Dále podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců, rodinu navštěvuje (28).

1.4.3 Poručenství

Soud ustanoví dítěti poručníka, pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nemají plnou způsobilost k právním úkonům. Poručník dítě vychovává, zastupuje a spravuje jeho majetek. Poručník vystupuje místo zákonného zástupce dítěte. Většinou je ustanoven poručníkem někdo z příbuzných nebo osob blízkých dítěti. Jestliže poručník osobně o dítě pečuje a naplňuje všechny složky rodičovské zodpovědnosti, nastupuje na místo rodičů téměř v celém rozsahu. Je také zabezpečen dávkami státní sociální podpory jako pěstoun (1).

Prarodiče mohou ve vztahu k jejich vnoučeti vystupovat ve funkci poručníka. V této funkci se prarodiče souhrnem práv a povinností blíží rozsahem k rodičovské zodpovědnosti. To zejména v péči o dítě, o jeho majetek a jeho zastupování. Ctí se zásada, že poručníkem dítěte se stanoví osoba, kterou doporučili rodiče nebo někdo

z osob blízkých dítěti. Dle dosavadní judikatury jsou prarodiče preferováni. Poručníci podléhají pravidelnému dozoru soudu ve vztahu ke své funkci (14).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy poručníka a rodinu navštěvuje nejméně jednou za 3 měsíce v prvních 6 měsících po přijetí dítěte a poté podle potřeby, nejméně jednou za 6 měsíců (28).

1.4.4 Pěstounská péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do této péče. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Při péči vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti. Právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech (30).

Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy. Dítě se může svěřit do péče jedince nebo manželské dvojice (8). Zákonnými zástupci dítěte jsou stále rodiče a není vyloučen styk dítěte s rodiči. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu nebo zanikne zletilostí dítěte. Svazek pěstounů a dítěte je volnější. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah (9).

Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu pěstounům dávkami státní sociální podpory (1).

Pěstounské dávky podle zákona o státní sociální podpoře jsou:

1. příspěvek při převzetí dítěte
2. odměna pěstouna nebo odměna pěstouna ve zvláštních případech
3. příspěvek na úhradu potřeb dítěte
4. příspěvek na zakoupení motorového vozidla (27).

Na odměnu ve zvláštních případech má nárok pěstoun, který osobně pečuje o 3 děti, nebo má v péči alespoň jedno dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě. Tato odměna se posuzuje jako plat a je z ní sráženo sociální a zdravotní pojištění. (1)

Pokud dítěti v pěstounské péči náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, nárok dítěte na výživné od rodičů přechází na stát. Soud uloží rodičům povinnost hradit pro dítě výživné, které poukazují úřadu, který zmiňovaný příspěvek vyplácí. (30)

Je mnoho forem pěstounské péče. Nejvíce se používá rozlišení na individuální a skupinovou pěstounskou péči. Individuální probíhá v rodině a skupinová v zařízeních pro výkon pěstounské péče (8).

Zařízení pro výkon pěstounské péče je podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí jedním ze zařízení sociálně-právní ochrany. Mohou ho zřizovat obce, kraje a pověřené osoby. Pěstounská péče je vykonávána zpravidla v samostatném objektu, který zřizovatel vybaví jako byt pro rodinu s větším počtem dětí. S pěstounem je uzavřena smlouva o výkonu pěstounské péče v zařízení. Odměna pěstouna se posuzuje jako plat (28).

Zvláštní formou jsou zařízení SOS dětské vesničky. Jde o výkon individuální pěstounské péče ve zvláštním prostředí uměle vytvořených vesniček. Provozuje je sdružení SOS dětské vesničky na základě zásad zakladatele Dr. Hermanna Gmeina: 1. Matka, 2. Děti, 3. Dům, 4. Vesnička. Primárně jsou do vesničky přijímány děti z etnických menšin a větší sourozenecké skupiny, které jsou v rámci systému individuální pěstounské péče obtížněji umístitelné. Celkem 5 až 7 dětí dostává jednu matku (pěstounku) a žijí spolu v rodině. Společně hospodaří v samostatném domě. 10 až 12 domů tvoří dohromady SOS dětskou vesničku, která je součástí přilehlé obce. Pěstounka není zaměstnancem sdružení. V České republice jsou tři vesničky. V Karlových Varech – Doubí, Brně – Medlánkách a Chvalčově (26). SOS dětské vesničky jsou zvláštní a osvědčenou formou pěstounské péče. Jedná se o prostředí rodiny, byť svým způsobem umělé (10).

Dalším používaným rozlišením je pěstounská péče vykonávaná prarodiči nebo jinými příbuznými, tzv. nezprostředkovaná pěstounská péče a pěstounská péče cizích osob, tzv. zprostředkovaná pěstounská péče (8).

Novou formou pěstounské péče je pěstounská péče na přechodnou dobu. Soud může na návrh OSPOD svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám,

které jsou zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu této formy pěstounské péče. Jedná se o omezenou dobu:

- a) po kterou rodič ze závažných důvodů nemůže dítě vychovávat
- b) po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením
- c) do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů s osvojením.

Soud je povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu (30).

Krajský úřad vede evidenci osob, které mohou pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávat. Jde o osoby, které mají na základě odborného posouzení předpoklady pro výkon takové péče zejména z hlediska krátkodobosti péče o dítě po jeho narození (28).

Stát se pěstouny je jiné, než stát se rodiči. Je to odlišné. Není to ani horší ani lepší, je to jiné. Je to náročné po stránce právní a ještě náročnější po stránce psychologické. To, v čem se pěstounské rodiny odlišují od ostatních, je fakt, že vychovávají „cizí“ dítě (12).

1.5 Vznik pěstounské péče

Dítě je podle zákona o rodině soudem svěřeno do pěstounské péče na základě návrhu, pokud to zájem dítěte vyžaduje a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy. Soud je povinen si před vydáním rozhodnutí vyžádat vyjádření OSPOD k osobě budoucího pěstouna (30).

1.5.1 Zprostředkovaná pěstounská péče

Zprostředkování pěstounské péče spočívá ve vyhledávání vhodných dětí a fyzických osob vhodných stát se pěstouny. Dále v odborné přípravě budoucích

pěstounů a ve výběru pro konkrétní dítě určitou osobu pěstouna. Zprostředkování provádí orgány sociálně právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a Ministerstvo práce a sociálních věcí (28).

Zájemci o pěstounskou péči podají žádost o zprostředkování PP podle místa svého trvalého bydliště u příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Ke své žádosti doloží zákonem stanovené doklady. Obecní úřad kompletní žádost postoupí krajskému úřadu. Ten provede odborné posouzení žadatelů. Posuzuje se charakteristika osobnosti, psychický a zdravotní stav. Dále se také kromě jiného zjišťuje bezúhonnost žadatelů a vlastní vyjádření dětí žadatele (28). Jedním z předpokladů odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči a součástí zprostředkování pěstounské péče je od roku 2000 odborná příprava (21). Neprodleně po odborném posouzení krajský úřad rozhodne ve správním řízení o tom, zda žadatelé jsou zařazeni do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny (28).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti vhodné ke svěření do pěstounské péče a vede jejich spisovou dokumentaci. Kopii zasílá na krajský úřad. Ten vede evidenci dětí vhodných do pěstounské péče a pro tyto děti vybírá vhodné žadatele. Výběr provádí poradní sbor krajského úřadu (28).

Zjistí-li krajský úřad, že má v evidenci žadatele vhodné stát se pěstouny dítěte, které je v evidenci dětí vedené tímto úřadem, oznámí tuto skutečnost žadateli. Ten má právo osobně se seznámit s dítětem a podat žádost o jeho svěření do péče budoucích pěstounů (28).

Jestliže krajský úřad do 3 let od zařazení do evidence nezprostředkuje žadateli pěstounskou péči, zašle kopie údajů z těchto evidencí Ministerstvu práce a sociálních věcí pro účely zprostředkování ministerstvem. U dětí je lhůta 3 měsíce (28).

1.5.2 *Nezprostředkovaná pěstounská péče*

Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se zprostředkování pěstounské péče neprovádí v případě, že fyzická osoba dítěti příbuzná nebo blízká, nebo osoba blízká

rodině dítěte podala přímo soudu návrh na svěření dítěte do pěstounské péče. Zprostředkování spočívá zejména v odborné přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a výběru určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte, jemuž se pěstounská péče zprostředkovává (8).

Občanský zákoník uvádí, že příbuzný je osobou blízkou v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner či jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném. Za osoby blízké se pokládají osoby, jestliže by újmu, kterou jedna z nich utrpěla, druhá pociťovala jako vlastní (29).

V návrhu nového občanského zákoníku příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu nebo vzniklý osvojením (17).

1.5.3 Pěstounská péče v připravované novele občanského zákoníku

V současné době se připravuje novela občanského zákoníku, jehož součástí bude i zákon o rodině. V ní je řešena otázka pěstounství v samostatném oddílu. Je zde zdůrazněno právo rodiče na osobní a pravidelný styk s dítětem a právo na informace o dítěti. Dává se přednost osobě příbuzné nebo blízké dítěti před jinou osobou, pokud se ujme osobní péče o dítě. Je zde výslovně upravena povinnost pěstouna informovat o podstatných záležitostech rodiče dítěte. Soud, vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna. Pěstounovi je dále stanovena povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a dalšími blízkými osobami. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem, pokud soud nestanoví jinak (17).

1.6 Děti v pěstounské péči

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou ty, které potřebují individuální péči v rodinném prostředí a nemohou žít ve vlastní rodině. Jedná se většinou o děti, které mají různé psychomotorické obtíže, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného

etnika. Patří sem i děti, u kterých brání právní překážky osvojení. Je-li dítě ve věku, kdy je schopno posoudit obsah pěstounské péče, musí být přihlédnuto k jeho vyjádření. Přijmout dítě starší nebo postižené je úkol náročný. Vyžaduje to od pěstounů trpělivost, informovanost a reálné představy o specifických potřebách přijímaných dětí (4).

Dítě je vychováváno lidmi, kterým se nenarodilo. Do nové rodiny si přináší vnější znaky své identity jako je křestní jméno, příjmení, jména rodičů. Pěstounství nepřipouští stylizaci pěstounů do postavení rodičů (8).

1.6.1 Identita dětí v pěstounské péči

Co to je identita? Novější psychologické směry ji vymezují jako:

- a) hluboký pocit vlastní totožnosti, který je založen na zkušenosti, na prožívání vlastní kontinuity, vlastního pokračování a trvání
- b) ztotožnění se jedince s jeho životními rolemi
- c) prožívání příslušnosti k určitým sociálním skupinám (4).

Potřeba pozitivní identity je jednou z základních psychických potřeb lidské osobnosti. Identita vyjadřuje společenské „já“. Naše odpověď na otázku kdo jsem a co znamenám pro sebe a pro druhé. Má vnější znaky jako jméno a příjmení, rodinná přízviska a mazlivá pojmenování. Podstatou identity je i náš původ a životní historie. Jedno i druhé podléhá zájmu společenského okolí. Z tohoto pohledu adopce, pěstounská péče, dítě v péči prarodičů budí přirozeně zvýšený zájem okolí. S touto okolností je tedy třeba počítat a připravit se na ni. Zde se více než kde jinde projevuje výchovný princip a to princip pravdy (8).

Ačkoliv okolnost osvojení nebo pěstounské péče má pro kojence a batolata nepatrný vědomý význam, je zřejmé, že vyrovnávání se s touto životně důležitou událostí zůstává celoživotním úkolem v každém údobí životního cyklu (4).

Je zde nebezpečí, že pěstouni budou dětem podávat negativní informace o jeho rodičích a tím mařit šanci dítěte na rozvíjení integrované sebekoncepce. Nikdo nemůže

mít dobré sebeocení, cítí-li, že pochází z darebáků. Psychický pocit „špatného rodu“ se může stát pro dítě handicapem (22).

Ve funkčních rodinách je rodinná identita v rovnováze s osobní autonomií členů rodiny. Podle Joan Aldousové (1996) se projevuje jako pocit sounáležitosti s rodinou, jako pocit „my“. Dochází-li ke zprůtrhání kontinuity rodinného vývoje, může to být velmi rizikové vzhledem k rodinnému fungování a ke zdravému sebepojetí členů rodiny. Jedná se o tzv. „spálení mostů“ ve snaze zapomenout, zničit vzpomínky. V každé rodině působí určité systémy, podpovrchové struktury a soubory postojů. Označují se jako mýty. Často jsou klíčem k porozumění rodinných vztahů a problémů. Jsou to obranné mechanismy rodiny. Napomáhají stabilizaci a lepšímu fungování rodiny. Rodinné rituály jsou specifické, pro rodinu typické a ustálené průběhy činností, které mají ochranou a také pomocnou funkci. Jedná se např. o každodenní rutiny, stolování, loučení, ukládání ke spánku, slavení narozenin, Vánoc. Rodinné rituály usnadňují průchod rodiny životními změnami. Pomáhají formovat rodinnou identitu v období, kdy je potřebná její inovace (25).

Identita musí být uspokojována v náležité míře a ve vhodné době jako předpoklad dobrého vývoje osobnosti dítěte. Výsledkem je pozitivní přijetí sama sebe. To je zase jedna ze základních podmínek pro pozitivní přijímání druhých lidí a dobré společenské zařazení jedince. Odpovídá na otázku, jaké místo zaujímám v sociálním světě. Pokud rodiče existují, musí se náhradní vychovatelé s touto skutečností vyrovnat. Dítěti situaci vysvětlit a zaujmout vstřícný postoj. Je vždy důležité, jaká okolnost vyloučila vlastní rodiče z úlohy rodičů a vychovatelů dítěte (8).

Dítě si většinou vlastní rodinu pamatuje. Kontakty s původní rodinou dělají často pěstounům starosti. Rada pěstounům je, že mají říkat dětem o jejich rodičích jen to dobré. Nepřipomínat jim věci zlé (9).

Není tudíž v souladu s potřebami dítěte kontaktům s rodiči zamezit a nebo je zprůtrhat. Je třeba podporovat dítě při zpracování jeho životní historie. Děti by měly přijmout své kořeny. Konflikt mezi pěstouny a rodiči, pokud existuje, by měl probíhat skrytě (21).

1.6.2 Styk dětí v pěstounské péči se svými s rodiči

Děti jsou státem svěřeny do výchovy pěstounů, kteří mají plnit funkci rodičů. Biologickým rodičům zůstávají vůči dětem některá práva, zejména právo na styk. Dlužno říci, že rodiče jej využívají velice zřídka (12).

Zajištění dítěti kontaktu s původní rodinou je podstatným a často opomíjeným aspektem sociální práce v oblasti náhradní rodinné péče. Dojde-li k umístění dítěte do pěstounské péče, je potřeba zajistit dítěti kontakt s rodiči. OSPOD by měl být nápomocen při zprostředkování dohody mezi rodiči a pěstouny (14).

Pěstounská péče je v České republice stále chápána jako institut, který se blíží osvojení. Z hlediska rodičovské zodpovědnosti je pěstounství příznivé, neboť rodiče zůstávají rodiči. Svou rodičovskou zodpovědnost mohou vykonávat zejména osobním stykem s dítětem. Jsou fakticky jenom omezeni tím, že s dítětem nežijí ve společné domácnosti. Pěstoun je pouhou pečující osobou (6).

Obsahem pěstounské péče je osobní péče o dítě, která je zajišťována třetími osobami. Zároveň jsou zachovány dítěti statusové, osobní a majetkové vazby na rodiče. Pěstounská péče je proto chápána jako náhradní řešení krize přirozené rodiny. Měla by být pojímána jako institut garantující zachování a rozvíjení přirozených vazeb dítěte a to zejména pravidelným stykem s rodiči (5).

V případě, že rodiče nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, měli by se na výchově dítěte podílet a vytvářet podmínky pro vybudování pozitivní identity dítěte zejména v období dospívání. Pěstouni a rodiče by se měli vzájemně respektovat (21).

1.7 Pěstounská péče vykonávaná osobami příbuznými

Příbuzenský poměr k dítěti není kontraindikací pro pěstounskou péči. Právní řád České republiky to umožňuje (5). Prarodiče mohou vystupovat v roli pěstouna dítěte. Práva a povinnosti se dělí mezi pěstouny a rodiče (14).

Ve všech studiích se prokázalo, že všude tam, kde se mladá rodina dostává do vnitřních těžkostí a přestává fungovat, jako první dítěti přichází na pomoc babičky a dědečkové (10). Dělají to bez právního zajištění, prostě proto, že mají k dítěti hluboký a citový vztah. Berou to jako svou morální povinnost (11). Příbuzní mají morální povědomí, že je jejich povinnost postarat se o vnuky, vnučky, neteře, synovce. Jejich motivací nebývají peníze. Žijí buď z důchodu nebo z příjmu (5).

Babička, dědeček, případně jiný příbuzní znají alespoň jednoho z rodičů dítěte velmi důvěrně už od jeho dětství. Hereditární pozadí je jim blízké a srozumitelné. Dítě má po každém z prarodičů čtvrtinu své genetické výbavy, takže není docela cizí. Prarodiče vidí ve své vnučce či vnukovi pokračování rodu a jsou silně motivováni k řádné výchově. Nebezpečí hrozí spíše v přemíře lásky, shovívavosti a na druhé straně charakteristikami pokročilejšího věku – úzkostí, úbytkem fyzických sil, sníženou adaptací (8). Jestliže s dítětem žijí a jsou jeho vychovateli, nabývají k němu rodičovské postoje a city. Mohou být úzkostlivější než vlastní rodiče, dítě mohou rozmazlovat, jejich názory mohou být zastaralé, ale když bylo v rodině zle, byli to oni, kdo byli ochotni se o dítě postarat. Vlastní rodiče dětí s tímto řešením často docela ochotně souhlasí a péči o děti na prarodiče přenesou (11).

Při indikaci náhradní rodinné péče je vždy nutné přihlížet k širší rodině dítěte. Zjistit zda má dítě prarodiče, tety, strýce či jiné příbuzné. Zda někteří nemají zájem o dítě se postarat. Jsou-li vhodní příbuzní, kteří jsou schopni a ochotni se o dítě postarat, jejich pěstounská péče má přednost před péčí cizí. Při řešení konkrétního případu je nutné myslet dynamicky a interakčně. Zájem dítěte je prioritní (8).

Pro umístění dětí do příbuzenské pěstounské péče hovoří tyto faktory. Děti zažívají více stability, pocit trvalosti a bezpečí, znalost prostředí a pěstounů. Mají méně přechodů z jiné formy péče. Zůstávají se svými sourozenci. Mají méně změn škol a prostředí. Mají méně problémů s chováním. Častěji chápou svůj pobyt u pěstounů jako domov a neutíkají z něj. Příbuzenská pěstounská péče je stabilnější než jiná forma pěstounské péče. Má však také svá rizika (5).

1.8 Odborná pomoc pěstounským rodinám

Část neúspěchů pěstounské péče připadá na vrub nedostatečně rozvinutým odborným službám nebo nedostatečné přípravě a podpoře pěstounů (8).

Přitom odborná příprava, která se týká ovšem pouze žadatelů o zprostředkování pěstounské péče, je podle současné legislativy povinností. Jde vlastně zároveň o první zásadní nabídku služeb pěstounským rodinám (12).

Zároveň v poslední době je nevlastním rodinám poskytován vývojově systémový přístup, který bere ohled na specifické problémy a úkoly těchto rodin v rámci jejich životního cyklu a chápe je jako vyvíjející se interakční systémy (25).

Přesto mnoho pěstounských rodin není odborně vedeno. Buď takové služby v okolí bydliště nejsou, nebo jich nevyužívají, případně je odmítají. Jen setkávání se sociální pracovníci odmítnout nemohou. Někdy k ní však nemají důvěru. Vytvoření vzájemné důvěry je prvním předpokladem pro poskytnutí pomoci (9).

Pěstouni mnohdy chápou problém jako něco nežádoucího. Jako projev jejich neschopnosti v roli náhradních rodičů. Přitom problémy jsou součástí života. V každé rodině je jich dost. Měly by se ale řešit včas. Sociální pracovníce by měla doporučit pomoc, podpořit rodinu v zátěžových situacích, při nahromaděné únavě a hlavně pak v období puberty dětí. Často pěstouni hledají pomoc až na doporučení školy, až je dosti pozdě (9).

Profesorka J. Koluchová uvádí, že babičky a dědečkové ve funkci pěstouna bývají méně ochotní vyhledávat odbornou pomoc, případně nabízenou pomoc často odmítají. Spíše se drží stranou a mají sklon v zájmu úředních osob spatřovat kontrolu. Přispívá k tomu jistě i jejich vyšší věk a pocit, že dítě je více jejich a oni hájí intimitu rodinného soužití (8).

Pěstouni by měli umět požádat o odbornou pomoc, neví-li si někdy rady. Neznamená to, že jako rodiče selhali (12).

V počátečním období života dítěte v náhradním rodinném prostředí je možné eliminovat některá rizika související se změnou postavení dítěte. V souladu se zákonem

je prováděno sledování dítěte jako první předpoklad pro snížení rizika. Jeví se potřebné k tomu ještě přiřadit odbornou péči a doprovázení náhradních rodin (21).

V příbuzenských pěstounských rodinách se objevují specifické obtíže. Nejčastěji se poradenské centrum pro pěstounské rodiny občanského sdružení Rozum a cit setkává s prarodiči, kteří nemají zpracované vlastní selhání ve výchově svého dítěte, které pak zanedbalo péči o dítě, kterého se prarodiče ujali. Další možná situace je, že se vyrovnávají se smrtí syna nebo dcery, který po sobě zanechal dítě, vnouče, o které se starají. Nová situace bývá pro všechny náročná a emočně těžká. Jedná se o bolesti duše. Občanské sdružení pracuje s celou rodinou. Pěstouni většinou nejsou zvyklí využívat psychologických služeb. Učí se, o pomoc si říci. Někteří nechávají přerůst problém a situaci dlouho neřeší. Pak dochází k hraničnímu stavu (31).

Zásahy původní rodiny dítěte do výkonu pěstounské péče jsou pro pěstouny často břemenem. Nejsou však většinou důvodem, proč by se obraceli na psychologa (24).

Na otázku, zda potřebují odbornou pomoc, by značná část pěstounů odpověděla záporně. Ani zkušená sociální pracovníce v oblasti náhradní rodinné péče nemůže zajistit vše, co pěstounská rodina potřebuje. Spolupráce sociální pracovníce s psychology, dalšími odborníky a institucemi je naprosto nutná. Tyto rodiny většinou pokládají odbornou psychologickou pomoc za viditelný důkaz svého selhání, slabosti či neschopnosti. Nedokážou začlenit problematickou skutečnost do své zkušenosti, ale vyčleňují ji a opouzdřují (24).

2. Cíl práce a hypotézy

2.1 Cíle práce

Prvním cílem práce je zmapovat problematiku pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými z pohledu pěstounských rodin, které vychovávají dítě v příbuzenské pěstounské péči, které jsou evidovány v roce 2009 Městským úřadem Písek.

Druhým cílem je zjistit důvody umístění dětí do pěstounské péče vykonávané příbuznými u dětí evidovaných v roce 2009 Městským úřadem Písek.

2.2 Hypotézy

Hypotéza H1

Většina dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče je v kontaktu s biologickým rodičem.

Hypotéza H2

Nejčastějším důvodem pro umístění dětí do pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými je neplnění práv a povinností rodičů při péči o dítě.

3. Metodika

3.1 Použité metody a techniky výzkumu

Pro dosažení cílů práce byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu.

U prvního souboru, který tvořily příbuzenské pěstounské rodiny evidované v roce 2009 oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek, byla použita metoda dotazování, technika dotazníku. Pro výzkum byl sestaven dotazník, který obsahoval 19 otázek zaměřených na zmapování života pěstounských rodin a styk dětí s rodiči. Viz. příloha 1.

Na dotazníkové šetření odpovídaly příbuzenské pěstounské rodiny, které byly v roce 2009 evidované Městským úřadem Písek. Otázky byly uzavřené a polouzavřené. Rodiny měly také možnost vlastního vyjádření. Jedna pěstounská rodina vyplňovala vždy pouze jeden dotazník. Pěstounské rodiny jsou tvořeny pěstouny manželi nebo pěstouny jednotlivci. Dotazníky byly pěstounům zaslány prostřednictvím pošty v období od 10. do 15. prosince 2009. K dotazníku byla přiložena ofrankovaná obálka se zpáteční adresou autorky. Některé rodiny dotazník zaslaly zpět prostřednictvím pošty a některé jej osobně doručily na pracoviště autorky. V evidenci Městského úřadu Písek v roce 2009 je celkem 31 příbuzenských pěstounských rodin. Viz. příloha 2. Jedné rodině nebyl dotazník zaslán z důvodu jejího aktuálně neznámého pobytu. Bylo tudíž rozdáno celkem 30 dotazníků. Zpět se jich vrátilo 29. Návratnost byla 97 %. Dva vrácené dotazníky nebyly do výzkumného šetření zařazeny. Nebyly řádně vyplněny. Při vyhodnocování výsledků výzkumu bylo pracováno s 27 dotazníky, které tvoří 87 % z celkového výzkumného souboru.

U druhého souboru, který tvořily děti v příbuzenské pěstounské péči evidované v roce 2009 oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek, byla využita metoda analýza dokumentů, technika obsahové analýzy dat. Jde o techniku analýzy dokumentů, v tomto případě spisové dokumentace dětí, kterou vede orgán

sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek, obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Podstatou je objektivní a systematický popis sdělení.

Ze spisové dokumentace dětí byly získány údaje o všech dětech v příbuzenské pěstounské péči, které byly v roce 2009 evidované oddělením sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek. To znamená i z pěstounských rodin, které se nezúčastnily dotazování nebo jejich dotazník nebyl do zpracování zařazen. Tzn. celkem z 31 příbuzenských pěstounských rodin. Každé dítě bylo posuzováno samostatně, i když se jednalo o sourozence svěřené do jedné pěstounské rodiny. Sběr dat proběhl v lednu 2010 se souhlasem vedoucího oboru sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu v Písku. Pro zachování anonymity a ochrany osobních údajů dětí nebyly při výzkumu zjišťovány a evidovány citlivé údaje. Zkoumaná data byla rozdělena do 3 okruhů – *věk dětí, příbuzenský poměr pěstounů k dětem, důvody vzniku příbuzenské pěstounské rodiny*. Získané údaje byly zapisovány do tabulek připravených v programu MS Excel.

Pěstounské rodiny jsou evidovány na základě místní příslušnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, která se řídí trvalým pobytem dětí. Obce patřící do obvodu Městského úřadu Písek jsou uvedeny v příloze 3.

Autorka práce si je vědoma, že výsledky výzkumného šetření nelze zobecnit na pěstounskou péči vykonávanou příbuznými dětmi v České republice, protože výzkumný soubor je tvořen pouze příbuzenskými pěstounskými rodinami evidovanými Městským úřadem Písek v roce 2009.

Výsledky výzkumného šetření jsou uvedeny v procentech, zaokrouhleny na jedno desetinné místo a jsou zpracovány formou grafů nebo tabulek.

3.2 Charakteristika souboru

První soubor je tvořen pěstounskými rodinami evidovanými v roce 2009 orgánem sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek, které mají svěřené dítě do příbuzenské pěstounské péče. Soubor tvoří 27 pěstounských rodin, tj. 38 pěstounů.

Druhý výzkumný soubor je tvořen dětmi svěřenými do pěstounské péče vykonávané příbuznými evidovanými v roce 2009 orgánem sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek. Soubor tvoří 43 dětí.

4. Výsledky

4.1 Soubor příbuzenských pěstounských rodin

Na otázky číslo 5, 12, 13, 14 a 17 odpovídaly jenom rodiny, kterých se tato otázka týkala. Otázka číslo 7 nebyla zpracována graficky. Všechny rodiny uvedly stejnou odpověď. Čtyři rodiny využily nabízenou možnost vlastního vyjádření.

Otázka č. 1 „Vaše pohlaví a věk“. Ve 27 pěstounských rodinách žije 38 pěstounů. Z toho je 25 žen pěstunek (65,8 %) a 13 mužů pěstounů (34,2 %). Většina pěstunek je ve věku 51 až 60 let a 61 až 70 let, jde o 10 pěstunek (26,3 %). Většina pěstounů je ve věku 61 až 70 let, jde o 7 pěstounů (18,4 %). Mezi pěstouny není žádný muž ve věku 41 až 50 let. Nejvíce pěstunek/pěstounů 17 (44,7 %) je ve věku 61 až 70 let.

Nejvyšší věk byl u 1 pěstounky 74 let, nejvyšší věk u 1 pěstouna byl 75 let. Nejnižší věk byl u 1 pěstounky 31 let a u 1 pěstouna 34 let.

(Tabulka 1)

Tabulka 1: Věk a pohlaví pěstounů v roce 2009

Věk	Ženy	Ženy v %	Muži	Muži v %	Ženy a muži	Ženy a muži v %
31 - 40	3	7,9	1	2,6	4	10,5
41 - 50	1	2,6	0	0	1	2,6
51 - 60	10	26,3	3	7,9	13	34,2
61 - 70	10	26,3	7	18,4	17	44,7
71 - 75	1	2,6	2	5,3	3	7,9
celkem	25	65,8	13	34,2	38	100

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 2 zněla „O jaký typ pěstounské péče se jedná?“ V 11 případech (40,7 %) je vykonávána pěstounská péče společně manželi a v 16 případech (59,3 %) jednou osobou. (Tabulka 2)

Tabulka 2: Typ pěstounské péče

Typ pěstounské péče	Počet rodin	Počet rodin v %
společná péče manželů	11	40,7
péče jedné osoby	16	59,3
celkem	27	100

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 3 „Kolik let Vám bylo při převzetí dítěte/děti do pěstounské péče?“ Ve 27 pěstounských rodinách byly při přijetí dětí většinou pěstounky ve věku 51 až 60 let, jde o 9 pěstunek (23,7 %). Většina pěstounů byla ve věku 61 až 70 let, jde o 6 pěstounů (15,8 %). Celkem pěstounky a pěstouni nejčastěji přijímali děti, ve 13 případech (34,2 %), ve věku 51 až 60 let. Nejvyšší věk 73 let byl u 1 pěstounky, nejvyšší věk u 1 pěstouna byl 68 let. Nejnižší věk u 3 pěstunek byl 30 let. Nejnižší u 1 pěstouna byl 31 let. (Tabulka 3)

Tabulka 3: Věk a pohlaví pěstounů v roce, kdy přijali do péče dítě

Věk	Ženy	Ženy v %	Muži	Muži v %	Ženy a muži	Ženy a muži v %
31 - 40	5	13,2	1	2,6	6	15,8
41 - 50	5	13,2	2	5,3	7	18,4
51 - 60	9	23,7	4	10,5	13	34,2
61 - 70	5	13,2	6	15,8	11	28,9
71 - 75	1	2,6	0	0	1	2,6
celkem	25	65,8	13	34,2	38	100

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 4 „V souvislosti s přijetím dítěte/dětí, změnilo se něco ve Vašem osobním životě?“ odpovědělo 13 pěstounských rodin (48,1 %), že u nich došlo ke změně v osobním životě. U 14 rodin (51,9 %) se nic nezměnilo. Odpověď *nevím* nebyla využita. (Tabulka 4)

Tabulka 4: Změna v osobním životě po přijetí dítěte

Odpovědi o změně	Počet	Počet v %
ano	13	48,1
ne	14	51,9
nevím	0	0
celkem	27	100

Zdroj: vlastní výzkum

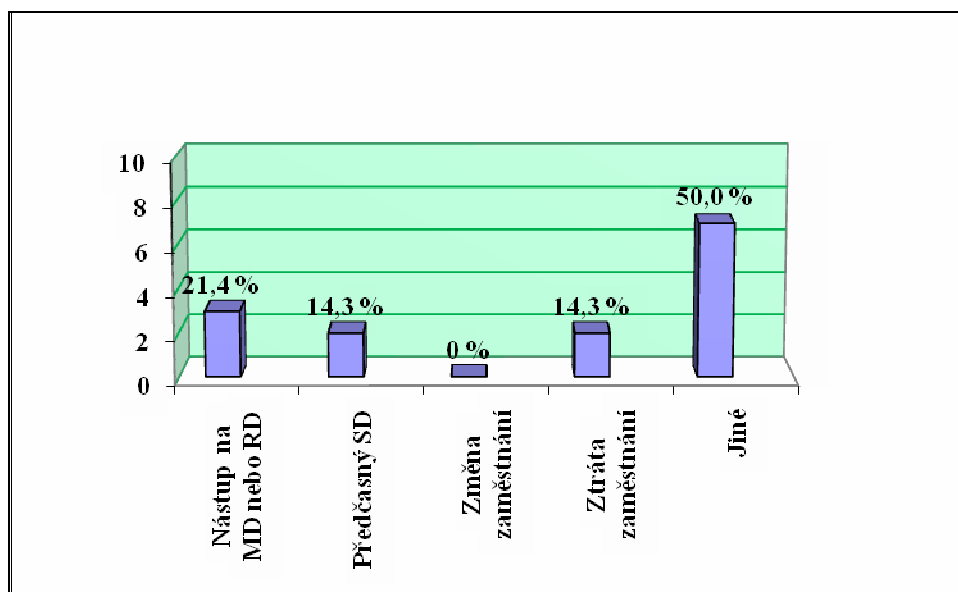
Na otázku č. 5 „Pokud jste odpověděli ANO na otázku číslo 4, napište, co se změnilo“ odpovídaly rodiny, u kterých došlo ke změně v osobním životě, tj. 13 rodin (48,1 %). Bylo uvedeno 14 změn. V jedné rodině byly uvedeny současně dvě změny - ztráta zaměstnání a nástup na mateřskou dovolenou.

Nástup na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou byl uveden u 3 rodin (21,4 %). Předčasný starobní důchod byl uveden u 2 rodin (14,3 %). Ztráta zaměstnání byla uvedena u 2 rodin (14,3 %). Změnu zaměstnání neuvedla žádná rodina. Odpovědi *jiné* byly uváděny u 7 rodin (50 %). Jde o změny:

- životní motivace - více starostí - starost, zodpovědnost
- rozvod - starost o vnuky - změna způsobu života
- dlouhodobí přátelé začali závidět (údajně moc peněz) a začali dělat naschvály

(Graf 1)

Graf 1: Změny v osobním životě pěstounů (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 6 „Napište, kolik máte dětí v pěstounské péči“ uvedlo 20 rodin (74,1 %), že mají jedno dítě. Dvě děti má 6 rodin (22,2 %). V žádné rodině nejsou tři děti. Čtyři děti má 1 rodina (3,7 %). (Tabulka 5)

Tabulka 5: Počet svěřených dětí do rodiny

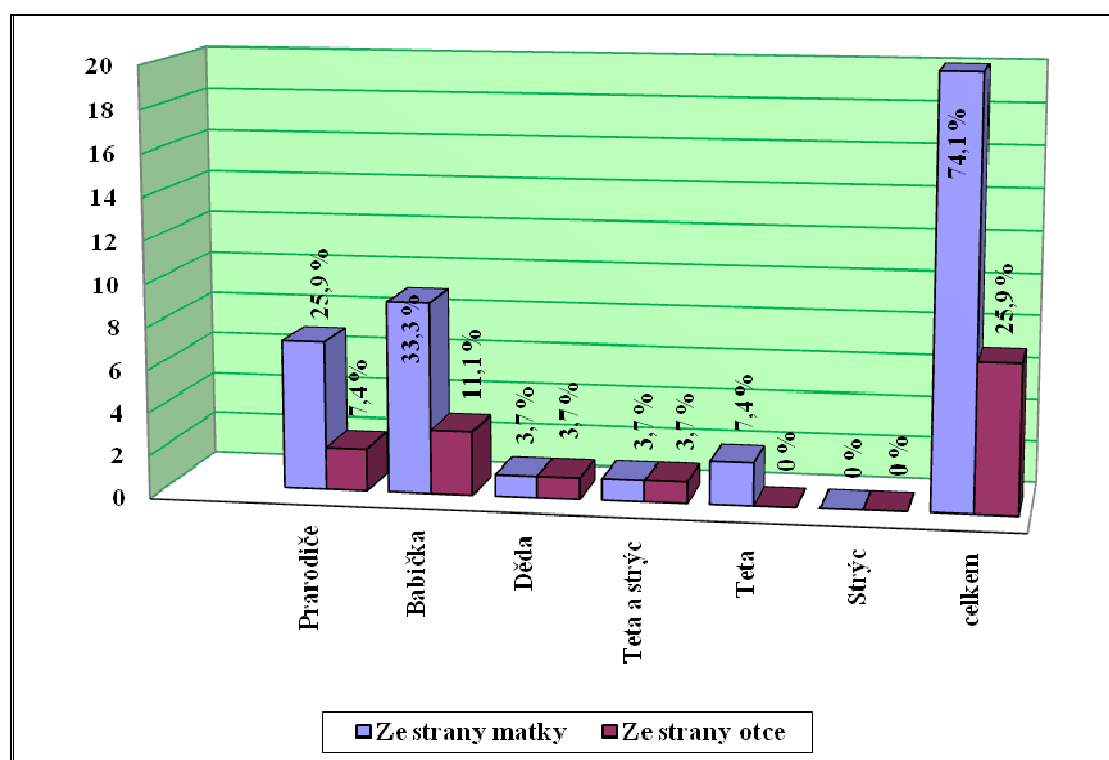
Počet dětí v rodině	Počet rodin	Počet rodin v %
1	20	74,1
2	6	22,2
3	0	0
4	1	3,7
celkem	27	100

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 7 „Pokud máte v péči více dětí, jedná se o sourozence?“ odpovídaly pouze rodiny s více přijatými dětmi, tj. 11 rodin. Všechny odpovědi byly ANO. **Ve všech rodinách, kde je více dětí, jsou sourozenci.**

Otázka č. 8 zněla „Napište Váš příbuzenský poměr k dítěti/dětem?“ Rodin tvořených oběma prarodiči ze strany matky je 7 (25,9 %). Rodin tvořených oběma prarodiči ze strany otce je 2 (7,4 %). Osamělých babiček, které mají svěřené dítě ze strany matky, je 9 (33,3 %), ze strany otce jsou 3 (11,1 %). Osamělý děda, který má svěřené dítě ze strany matky, je 1 (3,7 %), ze strany otce je také 1 (3,7 %). Rodina v příbuzenském poměru teta a strýc ze strany matky je 1 (3,7 %), ze strany otce také 1 (3,7 %). Rodiny v poměru osamělá teta ze strany matky jsou 2 (7,4 %). Celkem je rodin příbuzných ze strany matky 20 (74,1 %) a rodin ze strany otce 7 (25,9 %). (Graf 2)

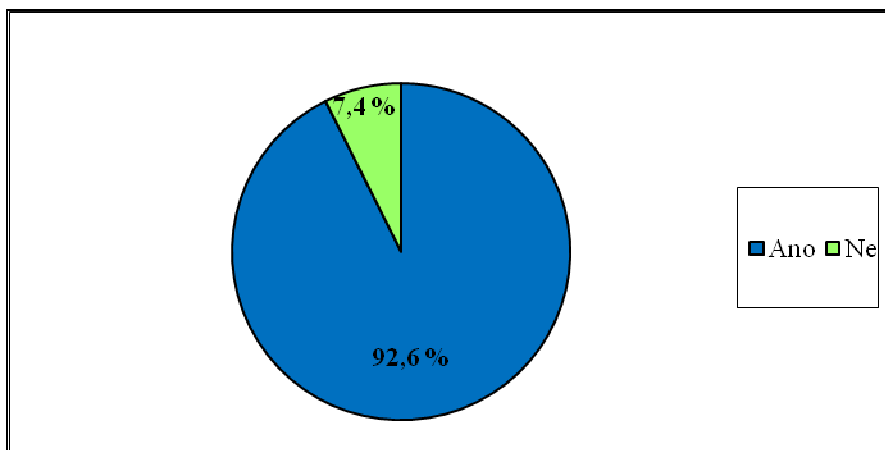
Graf 2: Příbuzenský poměr pěstounů k dítěti (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 9. „Napište, zda jste byli s dítětem/děťmi v kontaktu před převzetím“ odpovědělo 25 rodin (92,6 %), že byly v kontaktu s dítětem/děťmi. 2 rodiny (7,4 %) odpověděly, že v kontaktu s dětmi nebyly. (Graf 3)

Graf 3: Kontakt pěstounských rodin s dětmi před převzetím (v %)



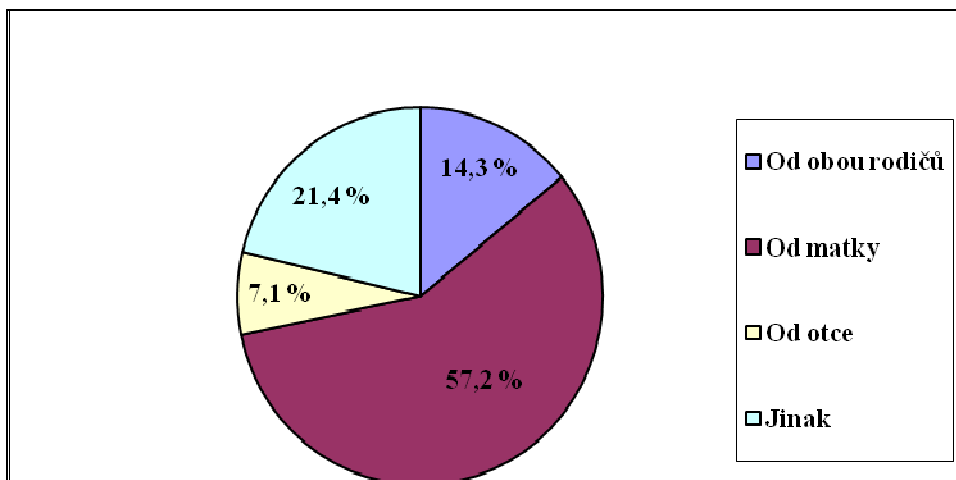
Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 10 „Od koho jste převzali dítě/děti do péče?“ odpovědělo 16 rodin (57,2 %), že převzalo dítě do pěstounské péče od matky. 4 rodiny (14,3 %) převzaly dítě od obou rodičů, od otce převzaly dítě 2 rodiny (7,1 %). Celkem 6 rodin (21,4 %) odpovědělo, že převzetí proběhlo jinak. (Graf 4)

Odpovědi *Jinak* rodiny doplnily:

- do dvou rodin byly 2 děti převzaty z dětského domova
- do jedné rodiny přišlo 1 dítě po smrti rozvedené matky, která ho měla v péči po rozvodu
- v jedné rodině bylo 1 dítě převzato v porodnici
- v jedné rodině 2 děti zůstaly, když matka odešla k lékaři a již se nevrátila
- v jedné rodině bylo 1 dítě odloženo matkou, předtím s ním v rodině žila

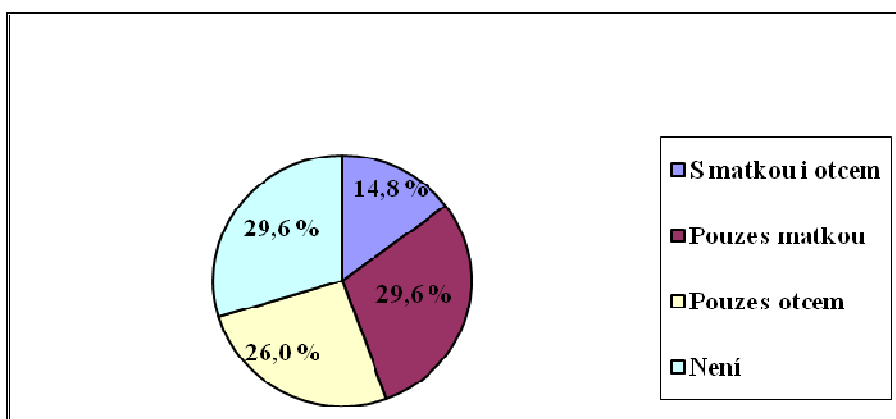
Graf 4: Od koho byly děti převzaty (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

Z otázky č. 11 „Je dítě/děti v kontaktu s rodiči?“ vyplynulo, že kontakt dítěte/dětí s biologickými rodiči neprobíhá v 8 pěstounských rodinách (29,6 %). V 8 rodinách (29,6 %) je kontakt pouze s matkou. V 7 rodinách je kontakt pouze s otcem (26,0 %). Ve 4 rodinách je kontakt dítěte/dětí s oběma rodiči (14,8 %). Celkem probíhá kontakt s rodiči v 19 rodinách (70,4 %). V 8 rodinách (29,6 %) kontakt neprobíhá. (Graf 5)

Graf 5: Kontakt dětí s rodiči (v %)



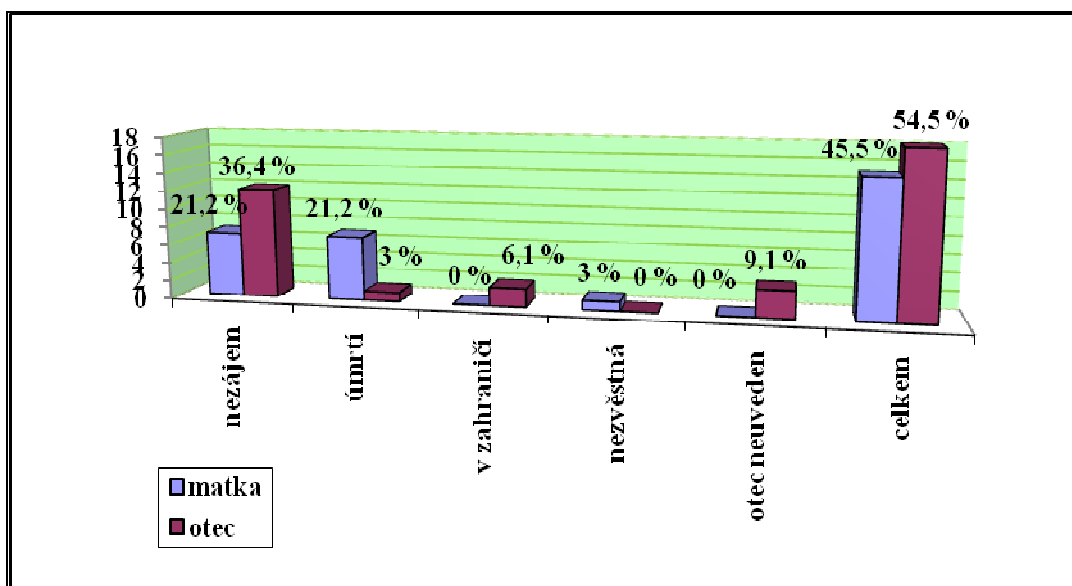
Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 12 „Pokud *NENÍ* dítě/děti v osobním kontaktu s rodiči, uveďte důvod.“ byla polouzavřená. Odpovídalo 23 pěstounských rodin (85,2 %), kde dítě/děti nebyly v osobním kontaktu s oběma rodiči. Odpovědi byly rozděleny podle styku s matkou a otcem dětí.

Odpovědí, proč neprobíhá styk matky s dětmi, bylo 15 (45,5 %). Pro nezájem se nestýká s dětmi 7 matek (21,2 %), z důvodu úmrtí 7 matek (21,2 %), z důvodu nezvěstnosti 1 matka (3 %).

Odpovědí, proč neprobíhá styk otce s dětmi, bylo 18 (54,5 %). Pro nezájem se nestýká 12 otců (36,4 %), z důvodu úmrtí 1 otec (3 %), pro pobyt v zahraničí 2 otcové (6,1 %), z důvodu neuvedení otce v rodném listě dítěte neprobíhá styk ve 3 rodinách (9,1 %).

Graf 6: Důvody, proč není dítě/děti v kontaktu s rodiči (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

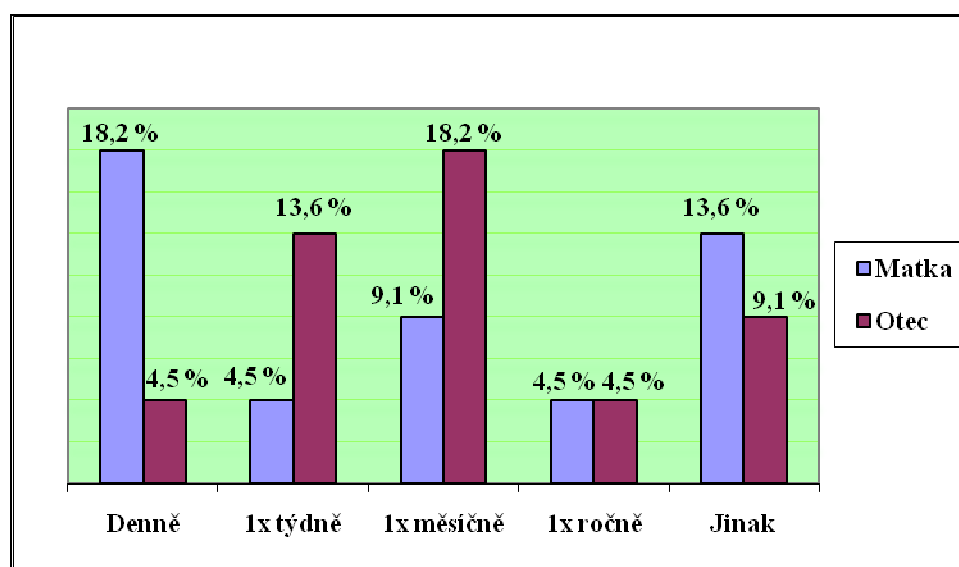
Na otázku č. 13 „Pokud *JE* dítě/děti v kontaktu s rodiči, jak je to často?“ odpovídalo 19 pěstounských rodin. Četnost kontaktů byla zjišťována zvlášť u matky

a zvláště u otce. Četnost styku s matkou a otcem byla uvedena ve stejném počtu případů 11x u matky, 11x u otce.

S matkou probíhá styk ve 4 rodinách denně (18,2 %). U 1 rodiny 1x týdně (4,5 %). U 2 rodin 1x měsíčně (9,1 %). Jednou ročně v 1 rodině (4,5 %). Ve 3 rodinách jinak (13,6 %). Jinak bylo uvedeno: v jedné rodině 2x týdně, v jedné rodině o prázdninách a podle nálady, v jedné rodině jednou za 1 až 2 měsíce i déle.

S otcem probíhá styk v 1 rodině denně (4,5 %). U 3 rodin 1 x týdně (13,6 %). Ve 4 rodinách 1x měsíčně (18,2 %). V 1 rodině 1x ročně (4,5 %). Ve 2 rodinách jinak (9,1 %). Jinak bylo uvedeno: v jedné rodině jednou za 14 dní, v jedné podle potřeby a pomoci. (Graf 7)

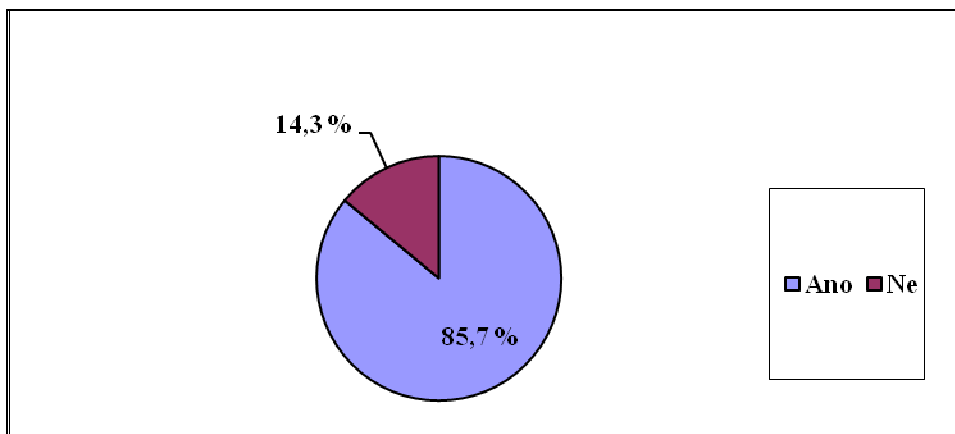
Graf 7: Četnost kontaktů s rodiči (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 14 „Pokud máte více dětí v pěstounské péči, napište, zda se stýkají s rodiči všechny děti“ odpověděly rodiny, že styk s rodiči u všech dětí probíhá v 6 rodinách (85,7 %). V 1 rodině (14,3 %) u všech dětí neprobíhá. Byl připsán důvod, že se jedná o polorodé sourozence, kteří mají jiného otce. (Graf 8)

Graf 8: Styk všech dětí s rodiči, pokud je v rodině více dětí (%)

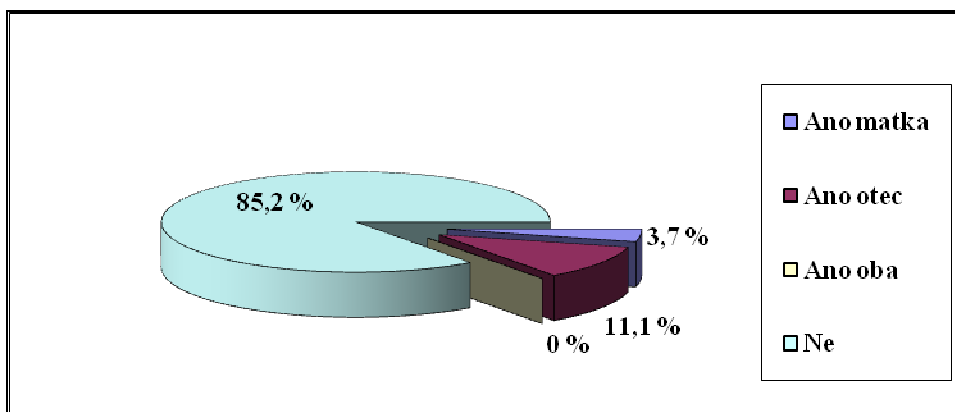


Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 15 „*Pomáhají Vám s dítětem/děťmi jejich rodiče? Při odpovědi ANO, doplňte jak.*“ odpovědělo 23 pěstounských rodin (85,2 %), že rodiče jim s dětmi nepomáhají.

U 3 rodin (11,1 %) pomáhá s dětmi otec. V jedné rodině při úklidu, v jedné rodině při hlídání a řešení problémů, v jedné rodině s výchovou a citově. U 1 rodiny (3,7 %) pomáhá s výchovou matka. V žádné rodině nepomáhají s dětmi oba rodiče. Celkem pomáhají rodiče s dětmi ve 4 rodinách (14,8 %). (Graf 9)

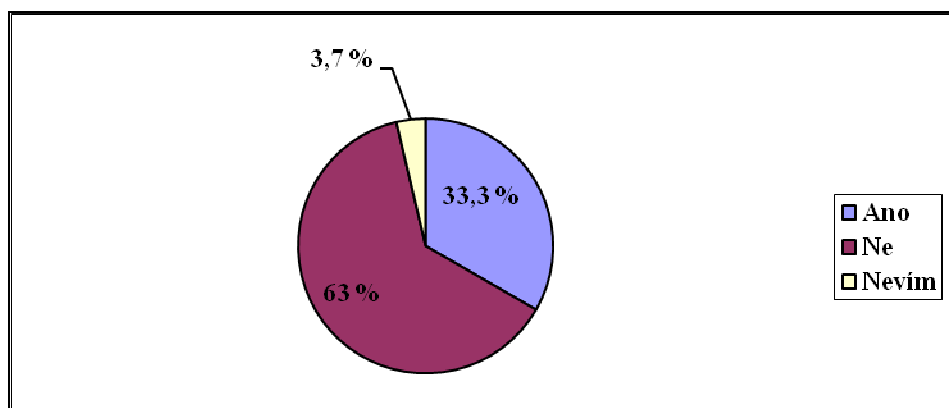
Graf 9: Pomoc rodičů s dětmi (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 16 „Je něco s čím jste nepočítali při převzetí dítěte/děti?“ odpovědělo *ne* 17 rodin (63 %). *Ano* odpovědělo 9 rodin (33,3 %). *Nevím* odpověděla 1 rodina (3,7 %). (Graf 10)

Graf 10: Je něco s čím jste nepočítali při převzetí dítěte? (v %)



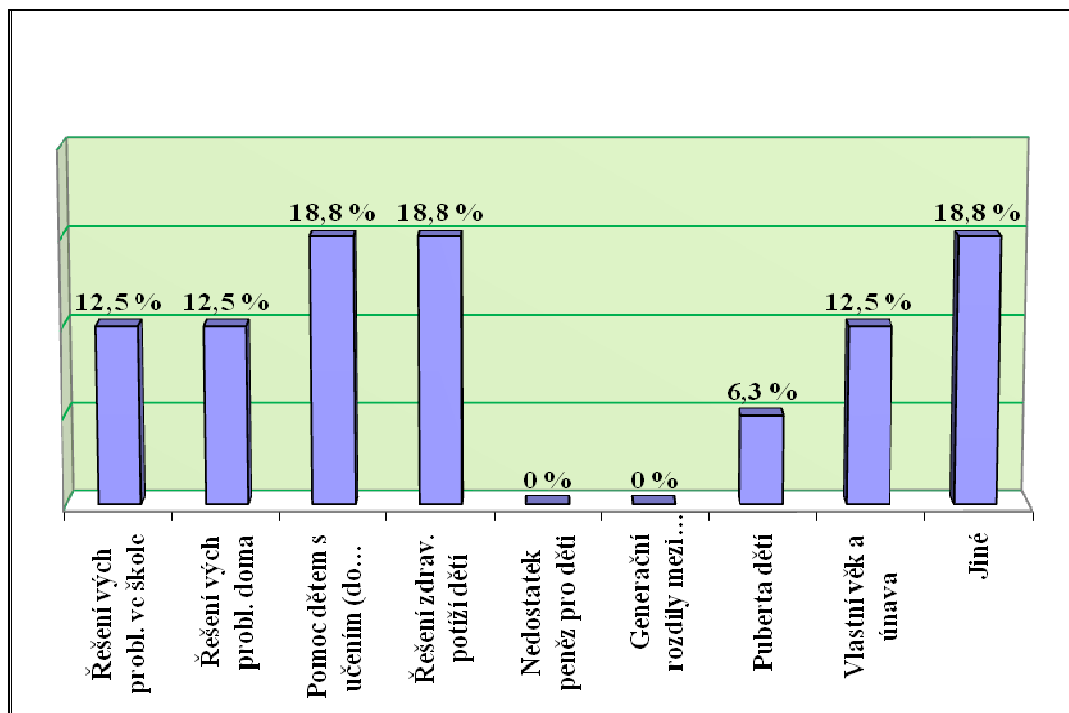
Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 17 „Pokud jste odpověděli ANO na otázku číslo 16, označte, o co se jedná.“ odpovídalo 9 pěstounských rodin (33,3 % ze všech rodin). Vybíraly odpověď z nabízených možností, případně ji doplnily. Mohly uvést více odpovědí. U odpovědi *jiné* měly napsat, o co se jednalo.

Bylo celkem 16 odpovědí.

Celkem 3x (po 18,8 %) bylo označeno: a) *pomoc dětem s učením* (do školy), b) *řešení zdravotních potíží dětí*, c) *jiné*. Celkem 2x (po 12,5 %) bylo označeno: a) *řešení výchovných problémů ve škole*, b) *řešení výchovných problémů doma*, c) *vlastní věk a únava*. Odpověď *puberta dětí* byla vybrána v 1 rodině (6,3 %). Odpověď *nedostatek peněz pro děti* a *generační rozdíly* nevybrala žádná rodina. Odpověď *jiné* uvedly 3 rodiny (18,8 %). Jiné s čím rodiny nepočítaly: „*šikana*“ ze strany učitelky, že se matka o dceru nezajímá, *problémy s matkou, která dělá naschvály a psychicky dítě „deptá“*. (Graf 11)

Graf 11: S čím pěstounské rodiny nepočítaly při přijetí dítěte (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

U otázky č. 18 „Co byste potřebovali (co by vám pomohlo) při výkonu pěstounské péče?“ měly rodiny možnost výběru z nabízených odpovědí. Mohly uvést více odpovědí a mohly doplnit vlastní odpověď. Celkem bylo 32 odpovědí. Nejčastější odpověď v 11 případech (34,4 %) byla *nic*. Ostatní odpovědi jsou seřazeny podle četnosti.

U 7 odpovědí (21,9 %) *nevím*. U 5 odpovědí (15,6 %) *vyšší finanční pomoc od státu*. U 4 odpovědí (12,5 %) *jiné*. U 3 odpovědí (9,4 %) *specializované poradenské zařízení pro pěstouny*. U 2 odpovědí (6,3 %) *větší zájem rodičů*. Možnosti *častější návštěvy sociálních pracovníků* a *odborná příprava před přijetím dítěte* nebyly použity.

U možnosti *jiné*, doplnily rodiny jedenkrát možnost: a) *pomoc při výuce anglického jazyka*, b) *nižší věk*, c) *více pravomoci, aby nemuseli vícekrát žádat otce o vyřizování věcí na úřadě*, d) *větší právní ochranu při prosazování práv pěstouna*. (Tabulka 6)

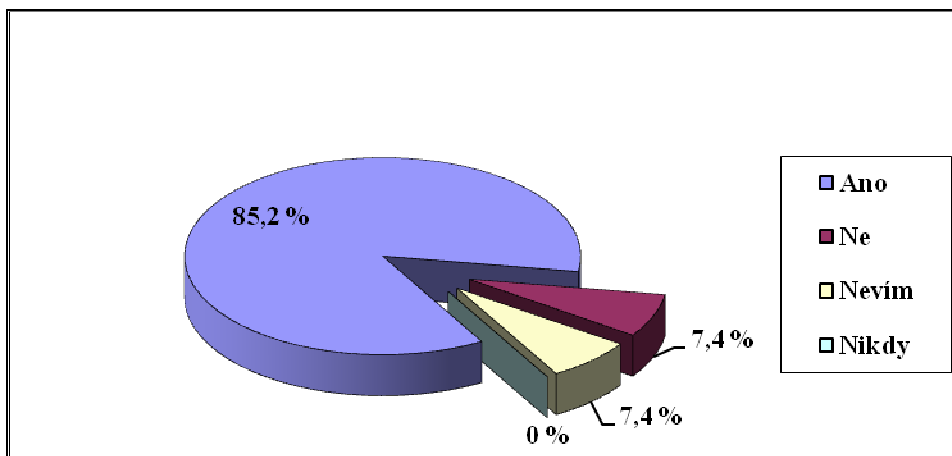
Tabulka 6: Co by pěstouni potřebovali při výkonu pěstounské péče

Odpovědi	Počet odpovědí	Počet v %
nic	11	34,4
nevím	7	21,9
vyšší finanční pomoc od státu	5	15,6
jiné	4	12,5
specializované poradenské zařízení pro pěstouny	3	9,4
větší zájem rodičů	2	6,3
častější návštěvy sociálních pracovníků	0	0,0
odborná příprava před přijetím dítěte	0	0,0
celkem	32	100

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 19 „Rozhodli byste se dnes stejně a dítě/děti přijali do své péče?“ odpovědělo 23 rodin *ano* (85,2 %), 2 rodiny *ne* (7,4 %), 2 rodiny *nevím* (7,4 %), odpověď *nikdy* nebyla využita. (Graf 12)

Graf 12: Rozhodli byste se dnes stejně a přijali dítě do péče (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

Možnost *vlastního vyjádření* využily 4 pěstounské rodiny (14,8 %).

Vyjádření 1

„Přesto, že mám ze zákona po převzetí bytu do vlastnictví právo na 1/6 pozemku okolo bytovky, sousedé ze závisti neumožňují ani parkování automobilu a úmyslně mi ho ničili. Jsou si vědomi, že je používáno invalidy a přesto škodí. A ani vedení města není schopno a ochotno v tomto invalidovi pomoc. Prosila jsem i o pomoc starostu Písku a předsedu bytového družstva, naopak je to ještě horší.

Ve škole netýrat děti připomínáním a vynucováním úloh o rodičích, je to pro ně hrozné týrání (psychologické) ze strany učitele a potom dětí (proč tě nemají rády, rodič se nestará apod.). Bohužel v tomto směru jsou učitelé neomalení studovaní hlupáci a dokážou být i pomstychtiví vůči pěstounům.

Za svými postřehy si stojím a někdy si připadám jako člověk upachtěný bojem s větrnými mlýny.“

Vyjádření 2

„Jelikož pěstoun není zákonným zástupcem, je problém dítěti vyřídit např. cestovní pas, protože oba rodiče dítěte s námi vůbec nekomunikují. To si myslím, že pro nás je problém. Nebo dítě pojistit, nebo mu spořit. Stalo se nám, že jsme dítěti spořili na stavební spoření, rodič si to nějak zjistil a peníze vybral.“

Vyjádření 3

„Je malá informovanost, na co a jaké příspěvky mají nárok. Měla jsem u sebe synovce 3 roky a kamarádka mi poradila, ať si ho vezmu do pěstounské péče, protože rodiče neposílali výživné a bylo málo peněz. Poté se obrátilo vše k lepšímu, bylo na oblečení a na výlety. Nelituji svého rozhodnutí a udělala bych to znovu, i když to není jednoduché a s klukem jsou problémy. Doufám, že jsem mu pomohla a jednou se bude o své děti starat.“

Vyjádření 4

„Hřejivý pocit, když vidíte jak je dítě šťastné, veselé a nemusí se trápit. Jak Vám vrací lásku, když mu ji dáváte vy.“

4.2 Soubor dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče

U obsahové analýzy dat byly stanoveny 3 okruhy, které se týkaly všech 43 dětí evidovaných v roce 2009 v příbuzenské PP.

4.2.1 Věk dětí

Byly vytvořeny věkové kategorie a graf, který porovnává věkovou strukturu dětí při přijetí do PP s aktuálním věkem v roce 2009. Věkové kategorie byly stanoveny po třech letech a byly seřazeny od nejpočetnější skupiny k nejmenší.

1. Věk dětí při jejich přijetí do příbuzenské PP:

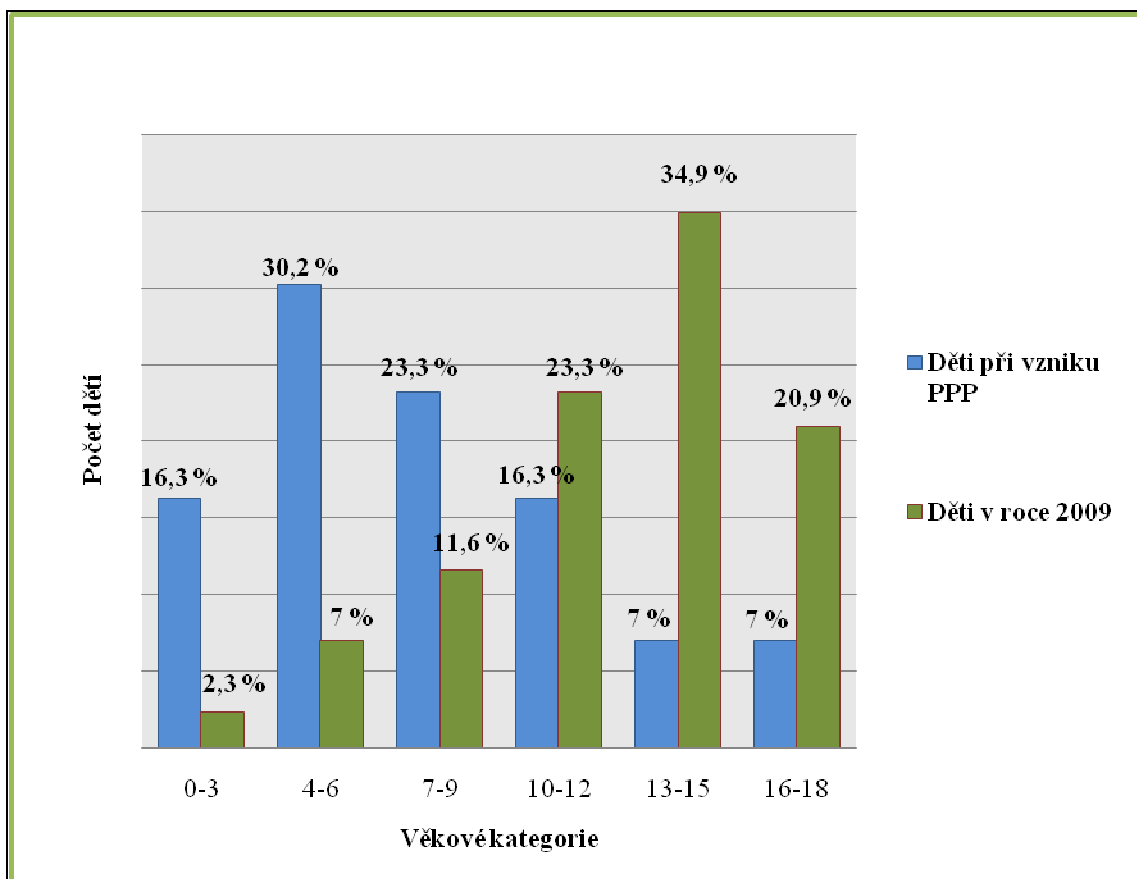
Z celkového počtu 43 dětí tvoří nejpočetnější skupinu děti ve věku 4 až 6 let, celkem 13 dětí (30,2 %). Druhá skupina je ve věku 7 až 9 let, celkem 10 dětí (23,3 %). Třetí a čtvrtá skupina je tvořena věkovými kategoriemi 0 až 3 roky a 10 až 12 let, celkem po 7 dětech (16,3 %). Pátá a šestá skupina je tvořena věkovými kategoriemi 13 až 15 let a 16 až 18 let, celkem po 3 dětech (7 %). (Graf 13)

2. Věk dětí v příbuzenské PP roce 2009:

Z celkového počtu 43 dětí tvoří nejpočetnější skupinu děti ve věku 13 až 15 let, jedná se o 15 dětí (34,9 %). Druhá skupina je ve věku 10 až 12 let, jde o 10 dětí (23,3 %). Třetí skupina je ve věku 16 až 18 let, celkem 9 (20,9 %) dětí. Čtvrtou skupinu tvoří děti ve věku 7 až 9 let, celkem 5 dětí (11,6 %). Pátá skupina je ve věku 4 až 6 let,

celkem 3 (7 %) dětí. Šestá skupina je ve věku 0 až 3 roky, celkem 1 dítě (2,3 %). (Graf 13)

Graf 13: Věk dětí (v %)



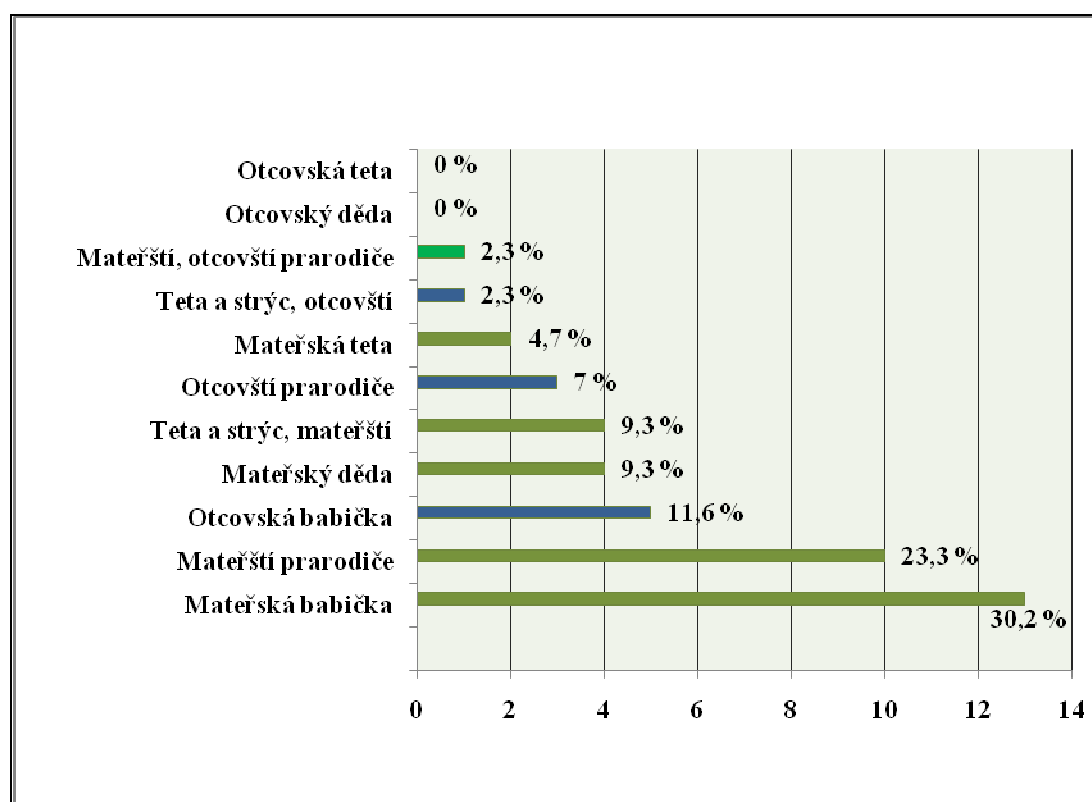
Zdroj: vlastní výzkum

4.2.2 Příbuzenský poměr pěstounů k dětem

Nejvíce pěstounů je z řad mateřských babiček, které vykonávají PP samy, celkem 13 (30,2 %). Mateřských prarodičů je 10 (23,3 %). Otcovských babiček, které vykonávají PP samy, je 5 (11,6 %). Mateřští dědové, kteří vykonávají PP sami, jsou 4 (9,3 %). Tety a strýcové ze strany matky dětí jsou 4 (9,3 %). Otcovští prarodiče jsou

3 (7 %). Tety ze strany matky dítěte, které vykonávají PP samy, jsou 2 (4,7 %). Teta a strýc ze strany otce je 1 (2,3 %). Prarodiče zároveň mateřští i otcovští jsou 1 (2,3 %). Děda a teta ze strany otce se nevyskytlí. Celkový počet příbuzných ve vztahu k jednotlivým dětem v příbuzenské PP ze strany matky je 33 (76,7 %), příbuzných ze strany otce je 10 (23,3 %). (Graf 14)

Graf 14: Příbuzenský poměr pěstounů k dětem (v %)



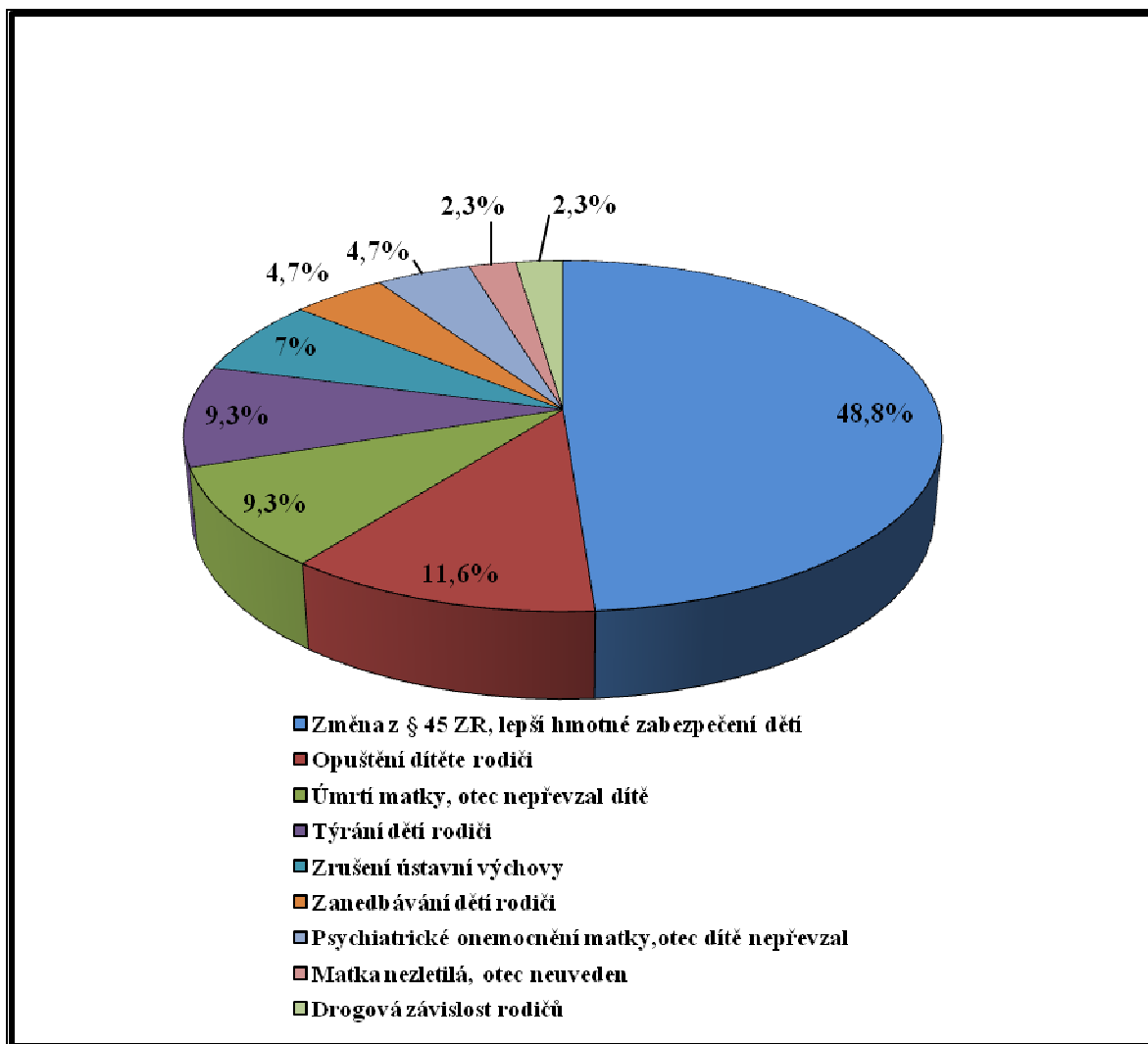
Zdroj: vlastní výzkum

4.2.3 Důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče

U 21 dětí (48,8 %) došlo ke změně náhradní rodinné péče z péče jiných fyzických osob než rodičů podle § 45 zákona o rodině (30) na péči pěstounskou. Důvodem bylo lepší hmotné zabezpečení dětí. U 5 dětí (11,6 %) byl důvod opuštění dětí

rodiči. U 4 dětí (9,3 %) byl důvod úmrtí matky a otcův nezájem o dítě, nepřevzal jej do péče. U 4 dětí (9,3 %) bylo důvodem týrání dětí rodiči. U 3 dětí (7 %) byla nařízena pěstounská péče po zrušení ústavní výchovy. U 2 dětí (4,7 %) bylo důvodem zanedbávání dětí rodiči. U 2 dětí (4,7 %) bylo důvodem psychiatrické onemocnění matky, otec dítě nepřevzal do péče. U 1 dítěte (2,3 %) byla matka nezletilá a plnila školní docházku, otec nebyl uveden. U 1 dítěte (2,3 %) byla důvodem drogová závislost rodičů. (Graf 15)

Graf 15: Důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče (v %)



Zdroj: vlastní výzkum

5. Diskuse

Ve své práci jsem se zabývala problematikou výkonu pěstounské péče osobami příbuznými v rodinách, které byly v roce 2009 v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Písek, obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Stanovila jsem dva cíle práce. První cíl byl zmapování problematiky pěstounských rodin z pohledu pěstounů. Druhým cílem bylo zjištění důvodů, které vedly k umístění dětí do pěstounské péče (PP) vykonávané příbuznými. Stanovila jsem dva výzkumné soubory. První soubor byl tvořen pěstounskými rodinami a druhý dětmi v příbuzenské PP.

Při naplňování prvního cíle, zmapování situace pěstounských rodin z pohledu pěstounů, jsem použila techniku dotazníku. V úvodu byly položeny otázky, které zjišťovaly charakteristiku souboru 27 pěstounských rodin. Základní údaje se týkaly věku, pohlaví pěstounů a typu vykonávané pěstounské péče.

I když otázka ohledně typu pěstounské péče byla zařazena v dotazníku pod číslem dvě, budu se jí zabývat jako první, protože věk pěstounů v roce 2009 a věk pěstounů při přijetí dětí do PP budu vzájemně porovnávat.

Z 27 rodin byla v 16 rodinách (59,3 %) vykonávána pěstounská péče jednou osobou a v 11 rodinách (40,7 %) společně oběma manželi. Z těchto rodin bylo 25 pěstounek (65,8 %) a 13 pěstounů (34,2 %). Nezjišťovala jsem však u pěstounů, kteří vykonávají PP jedné osoby, zda mají partnera, druhu či manžela nebo skutečně žijí sami. Podle zákona o rodině lze svěřit dítě do výchovy jenom jednomu z manželů v případě, že druhý manžel vysloví s tímto souhlas (30).

Z mé praxe vím, že soud preferuje péči manželů před péčí jedné osoby. V našem správním odvodu soud vždy zkoumá, proč nelze dítě svěřit do společné PP oběma manželům. Většinou se jedná o situace, kdy například babička je podruhé vdaná a děda je ve vztahu k dítěti nevlastní.

V roce 2009 byly v rodinách pěstounky nejčastěji ve věkových kategoriích 51 až 60 a 61 až 70 let, a to v 10 případech (26,3 %). Nejčastější věk u 7 pěstounů (18,4 %) byl 61 až 70 let. Nejvyšší věk uvedl 1 pěstoun a to 75 let. Nejvyšší věk také

u 1 pěstounky byl 74 let. Většina pěstounů v 17 případech (44,7 %) byla v roce 2009 ve věkovém rozmezí 61 až 70 let.

Naproti tomu nejčastěji přijímaly děti do PP pěstounky ve věku 51 až 60 let a to v 9 případech (23,7 %). Pěstouni nejčastěji přijali děti v 6 případech (15,8 %) ve věku 61 až 70 let. U pěstounky, která přijala dítě do péče, byl nejvyšší věk 73 let. U pěstouna byl nejvyšší věk 68 let. Bohužel dotazník už nezjišťoval, v jakém věku bylo jimi přijaté dítě. Většinou pěstouni přijímali děti ve věku 51 až 60 let, a to ve 13 případech (34,2 %). Z celkového počtu 27 rodin je vykonávaná pěstounská péče u 16 rodin jednou osobou, což je 59,3 %. Domnívám se, že věk pěstounů je vysoký, když uvažují o zodpovědnosti a starosti, kterou s sebou nese soustavná péče o děti a jejich výchova. Jenom údaj o věku pěstounů sám o sobě vypovídá, že příbuzenskou PP vykonávají převážně prarodiče. Jistě je nutné počítat s tím, že jak děti rostou, tak problémy s výchovou zejména v období dospívání přibývají. Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte (10).

Přitom prarodičům pěstounům se zvyšuje věk a lze předpokládat, že s věkem jim ubývá sil. V praxi však děti po dosažení zletilosti z rodiny neodcházejí, ale zůstávají do osamostatnění, což může trvat dalších 5 až 10 let. Podle mého názoru a zkušeností je právě vyšší věk pěstounů rizikovým prvkem této formy náhradní rodinné výchovy.

Další otázka zjišťovala změny v životě pěstounských rodin, pokud nastaly, v souvislosti s přijetím dítěte do péče. U 13 rodin (48,1 %) nastala nějaká změna. Žádná rodina nevyužila možnost odpovědět *nevím*. Přesto se domnívám, že změna v osobním životě přijetím dítěte pokaždé vznikne. Určitě příchod dítěte do rodiny znamená jinou situaci. Je možné, že jedním z důvodů, proč rodiny neuvádí změny v osobním životě, je skutečnost, jak uvádí Matějček (8), že příbuzní berou za morální povinnost postarat se o děti z rodiny. Dělají to proto, že mají k dítěti citový vztah.

Následující otázka navazovala na předcházející. Odpovídaly pouze rodiny, u kterých došlo k nějaké změně. Měly změny uvést. Nejvíce rodin 7, tj. 50 % využilo odpověď v dotazníku s možností *jiné*. Rodiny dopsaly, o co se jednalo. Byly to změny: *životní motivace, více starostí, zodpovědnost a starost o vnuky, změna způsobu života a také rozvod*. Nejméně očekávaná odpověď pro mě je, že *dlouhodobí přátelé začali*

závidět (údajně moc peněz) a začali dělat naschvály. Je možné, že se vyskytnou lidé, kteří za pěstounskou péčí vidí odměnu pěstouna jako finanční zlepšení situace a nevidí starosti a zodpovědnost za děti. Přitom, jak uvádí Matějček (10), pěstouni si zaslouží sympatie, podporu a pomoc veřejnosti.

Pouze 3 rodiny (21,4 %) uvedly nástup na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Údaj se mi jeví jako nízký a lze z něho vyvodit, že děti byly do rodiny přijímány většinou ve věku vyšším než 4 roky, kdy již nebylo možné žádat o rodičovské dovolenou.

Další dvě otázky se týkaly počtu dětí přijatých do péče a při více dětech přijatých do jedné rodiny, bylo zjišťováno, zda se jedná o sourozence. Ve 13 rodinách (54,2 %) bylo přijato jedno dítě do péče. Dvě děti byly přijaty do 10 rodin (41,7 %) a jenom jedna rodina přijala 4 děti (4,1 %). Bylo zjištěno, že pokud je více dětí v příbuzenských pěstounských rodinách, jedná se vždy o sourozence. Toto zjištění potvrzuje Kovaříka (2), který uvádí, že do pěstounské péče jsou svěřovány většinou skupiny sourozenců.

Otázka na příbuzenský poměr dětí byla zařazena z důvodu, protože následně v dotazníku bylo zjišťováno, zda se stýkají s rodiči všechny děti z rodiny.

Otázka zjišťující příbuzenský poměr pěstounských rodin k dítěti/dětem se týkala všech 27 rodin. Z odpovědí vyplynulo, že nejvíce pěstounských příbuzenských rodin 20 (74,1 %) je tvořeno příbuznými ze strany matek dětí. V podstatě se jedná o $\frac{3}{4}$ ze zkoumaného souboru. Nejvíce rodin bylo z řad mateřských prarodičů, celkem 7 rodin (25,9 %). Druhou nejpočetnější skupinou 9 (33,3 %) jsou mateřské babičky. Je patrné, že děti se ujalo více příbuzných ze strany matky. Důvody, proč tomu tak je, by mohly být podle mého názoru způsobeny častějším stykem rodiny s příbuznými ze strany matky dětí. Tomu by potom odpovídal právě i zjištěný stav, že tito příbuzní přebírají zodpovědnost a péči o sociálně osiřelé děti z rodiny. Mají vzájemně užší vazby a mají aktuální informace o případných problémech v rodině. Jsou nablízku, když rodiče při výchově a péči o děti selhávají.

Mou domněnku ohledně souvislostí se stykem příbuzných s dětmi, které následně převezmou do své péče, potvrzují výsledky z další otázky. Rodiny měly uvést,

zda byly s dětmi v kontaktu před jejich převzetím do péče. Pouze 2 rodiny (7,4 %) z celkového počtu uvedly, že vůbec nebyly ve styku s dětmi. Zbývajících 25 (92,6 %) odpovědělo, že se s dětmi stýkalo. Je určitě pro děti i pěstouny výhodné, že měli předem v 92,6 % vzájemný kontakt, že se znali a stýkali se spolu. Tato skutečnost může napomáhat dítěti při vnímání své identity a příbuzným při jejím rozvíjení. Jak uvádí Matějček (8), identita má kromě jiného rodinná přízviska a také mazlivá pojmenování. Její podstatou je i původ a životní historie.

Tu mohou příbuzní, kteří se stýkali s dětmi, dobře zachovávat a rozvíjet. Děti znají a znají také jejich rodinnou historii. Plynule mohou pokračovat v dobrých návycích a v rodinných zvyklostech, méně často je překvapí dotazy dětí na to, co bylo dříve, jak se věci dělaly doma u rodičů. Jsou více připraveni k dobrému zvládnutí výkonu PP. Naopak jak u 2 rodin, které uvedly, že nebyly v kontaktu před převzetím dětí, muselo obtížně probíhat sžívání a zvykání si. Jaké nástrahy a obtíže zejména v počátcích musely překonat. Sobotková (25) tvrdí, že v každé rodině působí určité systémy, podpovrchové struktury a soubory postojů. Označují se jako mýty a jsou často klíčem k porozumění rodinných vztahů a problémů. Také jsou obrannými mechanismy rodiny. Napomáhají stabilizaci a lepšímu fungování. Rodinné rituály jsou specifické, pro rodinu typické a ustálené průběhy činností, které mají ochranou a také pomocnou funkci.

Rodiny, které měly kontakt s dětmi, mohou na obranné mechanismy a rodinné rituály dobře navázat. To je podle mého názoru jedna z výhod příbuzenské PP.

Výsledky otázky „*Od koho jste převzali dítě/děti do péče?*“ dokládají, že do 16 rodin (57,2 %) byly děti převzaty od matek. Tento údaj odpovídá zjištěnému příbuzenskému stavu pěstounských rodin, neboť ty jsou v 74,1 % z linie příbuzenství matky. Je možné usuzovat, že matky přenechávaly děti v péči své rodiny. Do 4 rodin (14,3%) přišly děti od obou rodičů. Jenom do 2 rodin (7,1 %) byly děti převzaty od otců. Zbýlých 6 rodin (21,4%) převzalo děti jinak. Bylo by zajímavé zjistit, zda rodiče dětí, byli rozvedeni. Potom by bylo možné hledat souvislosti s častějším svěčováním dětí do péče matek při rozpadu rodiny a následně přechodem dětí do péče příbuzných matky, když její péče selhává. Sdělení rodin, kdy uváděly jiné převzetí dětí než

nabízené možnosti v dotazníku, ukázala, že v podstatě ještě v dalších dvou rodinách (7,4 %) děti také přešly do pěstounské rodiny z péče matky (*matka řekla, že jde k lékaři a již se nevrátila, matka ho u nás odložila*). Pouze do dvou rodin přišly děti z dětského domova. Tento údaj je ve shodě s Matějčkem (10), který uvádí, že studiem se prokázalo, že tam, kde se rodina dostává do potíží a přestává fungovat, jako první přichází na pomoc babičky a dědečkové.

Otázka „*Je dítě/děti v osobním kontaktu s rodiči od té doby, co je ve Vaší péči?*“ zjišťovala, zda v rodinách probíhá styk dětí s jejich rodiči. Měla ověřit stanovenou hypotézu H1 „*Většina dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče se stýká se svými rodiči*“. Výsledky ukazují, že celkem v 19 rodinách, tj. 70,4 %, styk probíhá s rodiči, buď s matkou, nebo s otcem případně s oběma. V 8 rodinách (29,6%) styk neprobíhá. Styk s oběma rodiči probíhá ve 4 rodinách (14,8 %). Styk dětí s matkou probíhá v 8 rodinách (29,6 %). S otcem probíhá styk v 7 rodinách (26,0 %). Pokud vzniklo nejvíc pěstounských rodin 16, tj. 57,2 % (výsledky otázky č. 10) tím, že rodiny převzaly děti do své péče od matek a pěstounské rodiny jsou ve většině případů z linie rodiny matek, pak zjištěné údaje ohledně styků matek s dětmi jsou podle mého názoru nízké. Údaj může být zkreslen tím, že ve třech případech matka dětí zemřela, proto kontakt nemůže být realizován. Naopak pouze ve 2 rodinách (7 %), jak je uvedeno výše, byly děti převzaty do péče od otce, ale následně děti ze 7 rodin (26,0 %) se stýkají pouze s otcem. Do 4 rodin bylo dítě převzato od obou rodičů a stejný počet rodin uváděl styk dětí s oběma rodiči. V těchto rodinách, i když děti jsou v péči příbuzných, nebyly narušeny vazby a zřejmě rodiče mají o své děti zájem. Děti z 8 rodin (29,6 %) se vůbec s rodiči nestýkají. Jde o vysoký údaj, pokud se předpokládá, že pěstouni - příbuzní nekladou překážky ve styku dětí s rodiči. Na druhou stranu je toto zjištění ve shodě se závěry Michalové (12), že právo na styk s dítětem biologičtí rodiče velice zřídka využívají.

Z výsledků lze vyvodit, že stanovená **hypotéza H1 byla potvrzena.**

Důvodem, proč se rodiče nestýkají se svými dětmi, který byl uveden příbuznými pěstouny, je nejčastěji nezáměr rodičů o děti. A to více u otců ve 12 rodinách (36,4 %) než u matek, kde byl tento důvod uveden v 7 rodinách (21,2 %). U matek je uváděn ve

stejném počtu odpovědí jako nezájem důvod úmrtí matky, celkem 7x (21,2 %). U 3 otců (9,1 %) byl důvod, proč neprobíhá styk, uveden, že otec není zapsán v rodném listu dítěte, tudíž styk s ním neprobíhá. U těchto dětí je rodičem pouze matka, která se o děti nestará. Dotazník nezjišťoval, proč matka v těchto případech péči o dítě nezvládla a selhala ve své rodičovské zodpovědnosti.

Následující otázka se zaměřila na četnost styků dětí s rodičem u každého z rodičů zvlášť. Výsledky byly následně použity ke srovnání v souvislosti s odpověďmi v následující otázce. Celkem v 19 rodinách styk dětí s rodiči probíhá. U 50 % rodin probíhá styk dětí s matkou a v 50 % s otcem. Matky se nejčastěji se svými dětmi stýkají denně, ve 4 rodinách (18,2 %). Otcové nejčastěji jednou měsíčně, také ve 4 rodinách (18,2 %). Při porovnání výše uvedených výsledků je patrné, že matky se stýkají s dětmi ve stejném počtu jako otcové, ale stýkají se s dětmi častěji.

Další otázka se týkala rodin s více dětmi, bylo zjišťováno, zda se stýkají s rodiči všechny děti z rodiny. Bylo zjištěno, že v 6 rodinách (85,7 %) se stýkají s rodiči všechny děti, pouze v 1 rodině (14,3 %) se stýká s rodičem jenom jedno dítě. U odpovědi bylo dopsáno, že jde o polorodé sourozence. Jedno dítě se stýká pouze s otcem a u druhého dítěte styk s rodiči neprobíhá. Výše v dotazníku bylo zjištěno, že všechny děti v rodinách jsou sourozenci.

Při vyhodnocování další otázky, zda pomáhají rodiče pěstounům s dětmi, bylo možné vycházet z předpokladu, že rodiče budou pěstounům pomáhat v rodinách, kde styk rodičů s dětmi probíhá. Nejprve bych chtěla připomenout výsledky z otázky, která ověřovala hypotézu H1. Bylo zjištěno, že styk dětí s rodiči probíhá v 19 rodinách (70,4 %). To znamená, že v těchto rodinách mají rodiče možnost pomáhat s výchovou a péčí u svých dětí. S dětmi se stýkají, přesto u 23 rodin (85,2 %) s dětmi nepomáhá nikdo z rodičů. Jenom ve 4 rodinách (14,8 %) pomáhají rodiče s dětmi a zároveň probíhá styk. Pokud rodič s dítětem pomáhá, pak je to více otec, ve 3 rodinách (11,1 %). Pouze v 1 rodině (3,7 %) pomáhá matka. Jestliže se výsledky z těchto dvou otázek dají do vzájemné souvislosti, vyplývá z nich, že z 19 rodin, kde styk probíhá, pouze ve 4 z nich rodiče s dětmi pěstounům pomáhají. Toto není ve shodě s názorem Rotreklové a Hofrové (21), že v případě, kdy rodiče nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, měli

by se na výchově dítěte podílet. Institut pěstounské péče předpokládá, že jde o dočasné opatření a děti se vrátí do péče svých rodičů.

Zdá se, že rodičům zřejmě vyhovuje situace, kdy je o děti postaráno. S dětmi se stýkají, mají zachováno postavení rodiče vůči dítěti, naplní si své citové potřeby, když chtějí. Na druhou stranu nemají zodpovědnost za děti, nemusí se o ně starat a mohou kdykoliv, kdy oni chtějí, když jim to vyhovuje, styk ukončit.

Tři otázky v dotazníku byly zaměřeny na potřeby, problémy a pocity pěstounských rodin. Otázky spolu souvisely. V otázce, zda je něco s čím rodiny nepočítaly při převzetí dítěte, 17 rodin (63,0 %) odpovědělo, že není nic, s čím nepočítaly. V další otázce odpovídalo pouze 10 rodin (33,3 %), které uvedly, že je něco, s čím nepočítaly při přijetí dítěte. Nejčastější odpověď ve 3 rodinách (18,8 %) se týkala v prvním případě *s pomocí dětem s učením do školy* a v druhém případě ve stejném počtu u 3 rodin *s řešením zdravotních obtíží u dětí*. Protože, jak bylo zjištěno, většinou vykonávají příbuzenskou PP rodiny z řad prarodičů dětí, odpovědi ohledně problémů s přípravou do školy pro mě nebyly překvapením. Každý, kdo je rodičem, ví jak je pro něj často obtížné pomoci dětem s úkoly a učením. Přitom se jedná mezi rodiči a dětmi pouze o věkový rozdíl jedné generace. To samé platí i o řešení zdravotních obtíží dětí. Dá se předpokládat, že pěstouni mají s ohledem na svůj věk své zdravotní obtíže a k tomu musí řešit zdraví dětí. Žádná rodina nevyužila odpovědi, že nepočítala *s nedostatkem peněz pro děti*.

V další bylo zjišťováno, co by rodinám pomohlo při výkonu PP, co by potřebovaly. Ke svým potřebám rodiny uvedly v 11 případech (34,4 %) že nepotřebují nic. Druhou nejčastější odpovědí bylo v 7 případech (21,9 %) nevím. Třetí nejčastější odpovědí, celkem 5x (15,6 %), bylo, že by rodiny potřebovaly vyšší finanční pomoc od státu. V otázce předcházející však odpověděly, že s tímto problémem nepočítaly. Výsledek je ve shodě s Králíčkovou (5), která uvádí, že motivací při vzniku pěstounské příbuzenské rodiny nebývají peníze.

Přesto rodiny později pociťují nedostatek finanční pomoci od státu. Příbuzní asi předem těžko odhadují, jak bude péče o děti finančně náročná. Výzkumný soubor tvořily zejména rodiny prarodičů, jejichž příjmem je důchod a tudíž lze předpokládat, že

příliš peněz nemají. Jak se ukázalo dále při zjišťování důvodů vzniku příbuzenských pěstounských rodin, právě lepší finanční zabezpečení dětí pěstounskými dávkami bylo nejčastějším důvodem pro vznik PP. Další možnou příčinou by mohla být potřeba prarodičů vyhradit dětem nepéči a nezájem rodičů tím, že dětem přilepší a pokud to jde, koupí jim vše, co si děti přejí. Nabízenou možnou odpověď o specializovaném poradenském pracovišti označily jenom 3 rodiny (9,4 %). Toto zjištění je v souladu s tvrzením Koluchové (8), že babičky a dědečkové bývají méně ochotní vyhledávat odbornou pomoc. Nabízenou pomoc často odmítají. Přispívá k tomu jistě i vyšší věk a také mají pocit, že hájí intimitu rodinného soužití. Podobně uvádí Sobotková (24), že na otázku, zda potřebují pěstouni odbornou pomoc, by značná část z nich odpověděla záporně. Nedokážou totiž začlenit problematickou zkušenost do své zkušenosti, ale vyčleňují ji a opouzdřují.

Z vlastní praxe vím, že právě příbuzenské pěstounské rodiny, by často odbornou pomoc potřebovaly. Při zjištěných problémech jim je nabízeno zprostředkování pomoci. Tuto nabídku zpravidla v prvním momentě odmítnou. Teprve, poté co si na myšlenku zvyknou a přijmou ji za svou, odbornou pomoc využijí. Když zpětně situaci hodnotí, většinou uvádí, že měly dříve využít odborné péče a nebýt na řešení problému samy. To je potvrzením Koluchové (9), že je třeba, aby sociální pracovnice uměla doporučit pomoc, podpořila rodinu v zátěžových situacích při nahromaděné únavě a hlavně v období puberty dětí.

Poslední otázka v dotazníku byla velmi osobní. Uvažovala jsem o ní, zda ji do dotazníku zařadit. Z praxe však mám poznatky, že pěstouni občas nahlas uvažují, zda by se rozhodli stejně a o děti se znovu postarali. Z tohoto důvodu byla otázka nakonec položena. „*Rozhodli byste se dnes stejně a dítě/děti přijali do své péče?*“. Ve většině rodin by se rozhodly stejně, jde o 23 rodin (85,2 %). Ve 2 rodinách (7,4 %) by děti do své péče nepřevzaly a ve 2 rodinách si nejsou jisti a využily nabízené možnosti odpovědět nevím. Domnívám se, že právě rodiny s odpovědí nevím a ty co by se znovu o děti nepostaraly, by potřebovaly odbornou pomoc. Jsem stejného názoru jako autorky Kalábová a Štěrbová (3), které uvádí, že na základě zkušeností ze zahraničí se

doporučuje zařadit povinnou přípravu a vedení příbuzných – pěstounů, musí se jim dostat podpůrného odborného vedení jako ostatním pěstounům.

Krajský úřad v rámci zákona zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a těmto osobám také zajišťuje poradenskou pomoc zejména v otázkách výchovy (28).

V tomto ohledu zákon ošetřuje poskytnutí odborné pomoci náhradním rodinám. Proč se tato pomoc nevyužívá v příbuzenské PP? V praxi příbuzenské pěstounské rodiny vznikají bezprostředně, spontánně, rychle a na přípravu většinou není čas. Řeší se okamžitá aktuální situace dětí. Posléze, pokud jim je nabídnuta, poradenská pomoc krajského úřadu odmítají s odůvodněním, že se jedná o velkou vzdálenost, časovou náročnost a také to pro ně znamená další úřad. Podle mého názoru by bylo pro tyto rodiny nejlepším řešením specializované pracoviště v malé vzdálenosti od jejich bydliště.

Poslední v dotazníku byly poznámky a komentáře rodin, které využily možnosti vlastního vyjádření. Jsou to niterné pocity pěstounů. Vyjádření rodiny, kde se píše kromě jiného, že ve škole by se neměly děti týrat připomínáním a vynucováním si úloh o rodičích. Pro děti je to „hrozná týrání“ (psychologické) ze strany učitele a potom dětí (proč tě nemají rády). Tato pěstounská rodina se domnívá, že bohužel v tomto směru jsou učitelé „neomalení studovaní hlupáci“ a dokážou být i pomstychtiví vůči pěstounům. Nakonec rodina uvádí, že si za svými postřehy stojí a někdy si připadá jako člověk „upachtěný bojem s větrnými mlýny“. Jedna rodina v dotazníku uvedla, že nepočítala se „šikanou“ paní učitelky. Zřejmě jde o jednu a tu samou rodinu. Podle mého názoru musí mít velmi negativní zkušenost s učitelem, ale také je možné, že skutečně školní osnovy nepočítají s náhradní rodinnou péčí. Snad ale každý učitel má možnost k dítěti přistupovat individuálně a dětem z pěstounských rodin úkoly o rodině zadávat tak, aby jim neubližoval.

Při naplňování druhého cíle jsem pracovala se souborem, který byl tvořen všemi dětmi v příbuzenské pěstounské péči, které byly v roce 2009 v evidenci Městského úřadu Písek. Z evidence dětí jsem nejdříve zjišťovala věk dětí v příbuzenské pěstounské péči při vzniku pěstounské rodiny a jejich aktuální věk v roce 2009. Tyto věkové

kategorie byly vzájemně porovnány. Nejvíce dětí bylo svěřeno do pěstounské péče ve věku 4 až 6 let, celkem 13 dětí (30,2 %). Druhou nejpočetnější skupinu tvoří děti ve věku 7 až 9 let, celkem 10 dětí (23,3 %). Po 7 dětech (16,3 %) jsou zastoupeny věkové kategorie 0 až 3 roky a 10 až 12 let. V nejmenším počtu po 3 dětech (7 %) bylo převzato do péče dětí v kritickém období 13 až 15 a 16 až 18 let. V roce 2009 se věkové kategorie posunuly směrem ke zletilosti dětí. Nejpočetnější skupinu v roce 2009 tvořily děti ve věku 13 až 15 let, celkem 15 dětí, tj. 34,9 % ze všech dětí v příbuzenské PP. V porovnání s výsledky z dotazníku, kde rodiny měly uvést, co by potřebovaly při výkonu pěstounské péče, je právě vyšší věk u dětí možné spojit s potřebou vyšší finanční pomoci státu. Také v porovnání s výsledky otázky s čím rodiny nepočítaly při přijetí dětí, kde nejvíce odpovědí se týkalo problémů s pomocí dětem s učením, s přípravou do školy, je možné najít souvislosti s vyšším věkem dětí. Zejména, když pěstouni jsou prarodiče. Pomáhat dětem do školy s přípravou především ve vyšších ročnících školy je obtížné. Některé znalosti se časem zapomenou, pokud se běžně nepoužívají a jsou pouze teoretické. O to je to větší rozdíl, když se jedná o prarodiče. Zjištěná data poukazují ještě na jednu okolnost. Většina dětí je rodiči opuštěna v období, kdy potřebují nejvíce trvalé osobní péče, dohledu a pozornosti a také vyžadují od rodičů nejvíce času. Také pro pěstouny je určitě náročné, když se najednou musí o tyto malé děti postarat, změnit svůj životní rytmus a režim dne. Každý rodič má zkušenost, že při péči o dítě tohoto věku měl minimální čas na vlastní potřeby, na odpočinek. Většinou klid nastává večer, když děti jdou spát. Pouze tři děti byly přijaty v období, které je nazýváno pubertou a dospíváním. Víím z praxe, že tyto děti celkem dobře chápou, jak se situace v rodině měla a má. Vždy se k ní vyjadřují a dokážou jasně formulovat své názory, co chtějí. Na druhou stranu v tomto kritickém období se musí vyrovnat se situací, že jejich rodiče o ně nemají zájem. Pro pěstouny tento věk u dětí rovněž není jednoduchý. Musí se snažit dětem porozumět a vědět, že revoltou se děti nestaví přímo proti nim, ale že vzdor a nesouhlas s dospělými je v tomto věku normální. Řada prarodičů již na své období puberty zapomněla.

Dále byl z evidence dětí zjišťován příbuzenský poměr pěstounů k jednotlivým dětem. V dotazníku naopak bylo příbuzenství hodnoceno z pohledu rodin. Ze spisů byli

k jednotlivým dětem přiřazení pěstouni. Porovnávali se pěstouni z příbuzenské linie matek a otců dětí. Protože z evidence byly získány údaje ve vztahu ke všem dětem i z pěstounských rodin, které se nezúčastnily dotazování nebo jejich dotazník nebyl zařazen, mohlo dojít k rozdílným výsledkům získaných z dotazníku a analýzy. S ohledem na to, že návratnost dotazníků byla 97 %, bylo možné předpokládat, že konečné výsledky se v procentuelním vyjádření nebudou příliš rozcházet. Ze zpracovaných dat vyšla nejpočetnější skupina pěstounů z řad mateřských babiček - celkem 13 (30,2 %). Druhou skupinou jsou mateřští prarodiče - 10 rodin (23,3 %). Třetí nejpočetnější skupinou byly babičky ze strany otce, celkem 5 (11,6 %). Celkový počet příbuzných pěstounských rodin ze strany matky je 33 (76,7 %) a ze strany otce je 10 (23,3 %). Výsledky v dotazníku vyšly podobně - 20 rodin příbuzných ze strany matky (74,1 %), ze strany otce 7 rodin (25,9 %). Bylo ověřeno, že v obvodu Městského úřadu Písek je nadpoloviční většina pěstounů - příbuzných z linie matky.

K posouzení hypotézy H2: „*Nejčastějším důvodem pro umístění dětí do pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými je neplnění práv a povinností rodičů při péči o dítě*“ byly použity údaje z obsahové analýzy dat z posledního zjišťovaného okruhu. Hypotéza byla stanovena na základě praxe a v souvislosti s pojmem výkon rodičovské zodpovědnosti. Podle zákona o rodině je obsahem rodičovské zodpovědnosti výkon práv a povinností rodičů ve vztahu k nezletilým dětem. Jde zejména o péči o děti, o jejich zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (6).

Uvedené důvody byly zařazeny do dvou okruhů. Důvody, které odpovídají pojmu neplnění práv a povinností rodičů a důvody, které neodpovídají tomuto pojmu.

Bylo zjištěno, že u 21 dětí (téměř v polovině případů 48,8 %) bylo nejčastějším důvodem pro nařízení PP jejich lepší hmotné zabezpečení. Děti byly již před nařízením PP svěřeny příbuzným do péče jiné fyzické osoby než rodiče podle § 45 zákona o rodině. Při této formě NRP nevzniká jako u pěstounské péče nárok na vyplácení dávek pěstounské péče státní sociální podpory (27).

Otázkou je, co bylo důvodem pro svření dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Výzkum toto nezjišťoval. Je možné, že se tehdy jednalo o neplnění rodičovský práv.

U 8 dětí (18,6 %) důvody pojmu neplnění práv a povinností rodičů neodpovídaly: – 4 děti (9,3 %) týrání rodiči, 3 děti (7,0 %) zrušení ústavní výchovy, 1 dítě (2,3 %) matka při narození dítěte nezletilá, plnila povinnou školní docházku. Týrání dětí je trestný čin a nejedná se o pouhé neplnění práv a povinností. Zrušení ústavní výchovy a svěřením dětí příbuzným je změnou jedné formy náhradní péče na druhou. Nebyly zjišťovány důvody pro umístění dětí do ústavní výchovy. Nezletilá matka neměla rodičovskou zodpovědnost a nemohla ji naplnit.

Důvody odpovídající pojmu neplnění práv a povinností rodičů byly přiřazeny k 14 dětem (32,6 %): - 5 dětí (11,6 %) opuštění dítěte rodiči, 4 děti (9,3 %) úmrtí matky a otec nepřevzal děti do péče, 2 děti (4,7 %) zanedbávání dětí, 2 děti (4,7 %) psychiatrické onemocnění matky a otec dítě nepřevzal do své péče, 1 dítě (2,3 %) drogová závislost rodičů a rodiče se o děti nestarali.

Vznik příbuzenské PP z důvodu neplnění práv a povinností rodičů byl zjištěn u 14 dětí (32,6 %), u 29 dětí (67,4 %) byly zjištěny jiné důvody. Z výsledku lze vyvodit, že **hypotéza H2 nebyla potvrzena.**

6. Závěr

Ve své práci jsem se zabývala výkonem pěstounské péče osobami příbuznými na Písecku v roce 2009.

První cíl byl zmapování problematiky pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými z pohledu pěstounských rodin. Druhým cílem bylo zjistit důvody umístění dětí do těchto rodin.

Oba cíle byly splněny.

Zvolila jsem dva výzkumné soubory a pro dosažení cílů strategii kvantitativního výzkumu. U prvního zkoumaného souboru jsem použila metodu dotazování, technika dotazníku a u druhého souboru metodu analýzy dokumentů, technika obsahové analýzy dat.

Stanovila jsem 2 hypotézy.

Hypotéza H1 zněla: „*Většina dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče se stýká se svými rodiči*“. V 19 rodinách (70,4 %) styk dětí s rodiči probíhá, v 8 rodinách (29,6 %) neprobíhá. H1 byla potvrzena.

Hypotéza H2 zněla: „*Nejčastějším důvodem pro umístění dětí do pěstounské péče vykonávané osobami příbuznými je neplnění práv a povinností rodičů při péči o dítě*“. Neplnění práv a povinností rodičů bylo důvodem pro vznik PP u 14 dětí (32,6 %), u 29 dětí (67,4 %) byly důvody jiné. H2 nebyla potvrzena.

U příbuzenské PP děti přechází do péče příbuzných, které většinou znají. Z 27 rodin probíhal styk s dětmi před jejich převzetím do péče ve 25 rodinách (92,6%). Znalost prostředí, lidí, zvyků a návyků je velikou výhodou této formy NRP.

Jedním z rizik příbuzenské PP je překotnost vzniku těchto náhradních rodin. Jde o rychlé vyřešení akutní situace dětí. Příbuzní neplánují předem dlouhodobě se starat o děti. Převládá emoce a smysl pro povinnost. Následně podávají přímo k soudu návrh na svěření dětí do své pěstounské péče. Většinou pouze doloží příjmy a soud poté žádá OSPOD o provedení sociálního šetření v rodině. Příbuzní nemusí absolvovat přípravu k přijetí dítěte jako pěstouni, u kterých dochází ke zprostředkování PP. Za dobu mé praxe se nikdy nestalo, že by soud návrhu příbuzných nevyhověl. Určitě by bylo dobré,

aby se příbuzní také připravili na roli náhradního rodiče. Z časových důvodů však není možné přípravu k přijetí dítěte předem zajistit. Myslím si, že by přesto bylo vhodné poskytnout ji později. Považuji za nutné, aby se pěstounům dostalo odborného vedení a pomoci, a to již v počátcích. Zákon i soudy vychází z úvahy, že příbuzní děti znají a hlavně, že mají zkušenosti s výchovou. Můj výzkum prokázal, že příbuzní se skutečně většinou s dětmi předem stýkají. Stačí ovšem předešlá zkušenost s výchovou? Každé dítě je jiné a každá situace je jiná. Nic neplatí při výchově obecně a absolutně, není žádný univerzální návod, jak na to. OSPOD navštěvuje pěstounské rodiny nejméně jednou za půl roku, jak to ukládá zákon (28).

Jestliže se v rodině vyskytne problém, navštěvuje se rodina častěji. Z vlastní praxe však vím, že vytíženost pracovníků na OSPOD je příliš velká a není možné při sociálním šetření poskytovat terapii. Proto se společně hledá vhodné řešení situace a rodinám se nabízejí možnosti odborné pomoci.

Při rozhodování o příbuzenské PP by se měl soud více zajímat o to, zda fyzické a psychické síly nastávajících pěstounů jsou dostatečné pro celodenní péči o děti. Z výsledků mé práce je zřejmé, že nejvíce pěstounů je z řad prarodičů, jde o 23 rodin (85,1 %) z celkového počtu 27 rodin. Nejvíce je pěstounů babiček 12, tj. 44,4 % (33,3 % mateřských a 11,1 % otcovských), které vychovávají děti samy. Děti byly přebírány do péče nejčastěji ve věku 4-6 let nebo ve věku 7 -9 let. Na druhou stranu nejčastější věk u pěstounů, když děti přebírali, byl 51 až 60 let. K věku pěstounů je třeba připočítat 14 až 11 let, to je zhruba doba, za kterou přijaté děti dorostou do zletilosti. V tom případě pěstounům bude 62 až 74 let, až děti dosáhnou zletilosti. Věk pěstounů je dalším kritickým bodem příbuzenské PP.

S vyšším věkem souvisí zvýšená únava, také zdravotní obtíže, a podle mých zkušeností nekritické omlouvání dítěte zejména ve vztahu k jeho výchovným problémům. Prarodiče často zatajují i sami před sebou, že dítě vůbec nějaký problém má. S nekritickými postoji prarodičů vůči dětem se hodně setkávám. Často prarodiče doufají, že se problém vyřeší sám. Nevím, zda by tento problém vyřešilo zákonné stanovení povinnosti přípravy nebo následné uložení povinnosti podrobit se například kurzům pro tyto pěstouny. Určitě by ale bylo velmi vhodné a potřebné, aby příbuzní

měli v dosahu pomoc specializovaného pracoviště. V našem městě funguje sociálně - psychologické centrum Arkáda, které také na základě pověření zajišťuje přípravu budoucích osvojitelů a pěstounů při zprostředkování NRP pro Jihočeský kraj. Centrum Arkáda dobře spolupracuje s OSPOD, ale specializaci pro tuto formu PP nemá.

Výzkumem jsem zjistila, že většinou si příbuzní přebírají děti do péče přímo od rodičů. Prokázalo se, že z 27 rodin v 19 pěstounských rodinách, což je 70,4 %, se rodiče s dětmi stýkají. Zvláštní však bylo zjištění, že pouze ve 4 rodinách, což je 14,8 %, rodiče s dětmi pomáhají. Rodičům dětí zřejmě vyhovuje, že o jejich děti je v širší rodině postaráno. Oni se s dětmi mohou stýkat, mají postavení rodiče, mohou si naplnit své citové potřeby. Na druhou stranu nemají žádné povinnosti k dětem. Osobně si příbuzných, ale zejména prarodičů, velmi vážím za to, že se o děti starají, na druhé straně je pro mě dost nepochopitelné, proč jim rodiče s výchovou svých dětí nepomáhají, když se s dětmi stýkají.

Při naplňování druhého cíle mé práce, když jsem zjišťovala důvody umístění dětí do příbuzenské PP, jsem vycházela ze své praxe. Z tohoto důvodu jsem stanovila hypotézu H2, protože jsem se domnívala, že hlavním důvodem bylo neplnění práv a povinností rodičů. Výsledky hovoří jinak. Neplnění práv a povinností rodičů vůči dětem bylo důvodem pro vznik PP u 14 dětí (32,6 %). Naopak u většiny dětí, tj. u 21 (48,8 %) bylo důvodem vzniku PP zlepšení jejich finančního zabezpečení. Nejčastěji docházelo k přeměně z jedné formy náhradní péče, a to péče jiné fyzické osoby než rodiče, na druhou formu, a to pěstounskou péči. Zásadní rozdíl mezi nimi je, že při pěstounské péči je rodina finančně zabezpečována státem pěstounskými dávkami. Výzkumný soubor potvrzuje, že příbuzní zpočátku zřejmě počítají s tím, že jejich péče o děti je náhradní a dočasná. Když však nedochází ze strany rodičů ke zpětnému převzetí dětí, příbuzní řeší s perspektivou dlouhodobosti péče zlepšení finančního zajištění dětí a žádají o PP. Možná by v souvislosti s tímto stavem bylo užitečné zjistit, zda rodiče hradili příbuzným výživné pro děti v době, kdy ještě nebyla nařízena PP.

Pěstouni - příbuzní se setkávají s problémy v souvislosti s výkonem PP. Většina z nich uvádí, že nepotřebují odbornou pomoc, pomoc zvenčí. Podle mého názoru by

bylo vhodné se tomuto problému více věnovat. Toto téma by mohlo být rozpracováno v samostatné práci.

Svou prací jsem chtěla zmapovat příbuzenskou PP a zároveň na ni upozornit. Chtěla jsem rozšířit informovanost o výkonu příbuzenské pěstounské péče, se kterou se při své práci setkávám. Ukázat na její výhody, ale také na úskalí a přimět k zamyšlení. Nikdo z nás neví, zda ho život nepostaví před stejné rozhodnutí, a to postarat se či nepostarat o osiřelé děti z vlastní rodiny.

Moje práce zahrnuje pouze malou část příbuzenských pěstounských rodin a její výsledky se nedají vztahovat k celé populaci. Dalo by se však pokračovat ve výzkumu například na všech pracovištích obcí obecních úřadů s rozšířenou působností v rámci Jihočeského kraje. To však nebylo cílem mé práce.

Výsledky práce by mohly být inspirací ke zřízení specializované služby zaměřené na pomoc a podporu příbuzenským pěstounským rodinám v regionu. Výsledky by mohly využít zejména sociální pracovníce zabývající se náhradní rodinnou péčí.

7. Seznam použitých zdrojů

1. BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Občanské sdružení rozum a cit, 2007.
2. JANOČKOVÁ, Michaela. K pojmu nejlepší zájem dítěte, In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno*, 30. 9.-1. 10. 2009. [s.l.] : [s.n.], 2009. s. 64-73. ISBN 978-80-254-5957-7.
3. KALÁBOVÁ, Svatoslava - ŠTĚRBOVÁ, Dana. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných, In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno*, 30. 9.-1. 10. 2009. [s.l.] : [s.n.], 2009. s. 20-29. ISBN 978-80-254-5957-7.
4. KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7.
5. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: sborník z VII. celostátního semináře NRP Brno*, 10.-11. 10. 2007. [s.l.] : [s.n.], 2007. s. 39-46.
6. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Výkon rodičovské zodpovědnosti v kontextu institutů náhradní péče o dítě. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče : sborník z VIII. celostátního semináře NRP Brno*, 1.-2. 10. 2008. [s.l.] : [s.n.], 2008. s. 61-71. ISBN 978-80-254-3541-0.
7. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*, 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
8. MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
9. MATĚJČEK, Zdeněk et.al. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.
10. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

11. MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: MAXDORF, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
12. MICHALOVÁ, Alena. Vznik pěstounské rodiny v praxi. *Právo a rodina*. 2008, roč. 10, č. 1, s. 22-24, Praha: Linde, 2008. vychází měsíčně, ISSN 1212-866X.
13. MIKLOŠKOVÁ, Monika. Konferencie rodinných skupín–nový přístup k rodine v ohrození - nová výzva naplňania sociálnoprávnej ochrany a prevencie, *In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno*, 30. 9.-1. 10. 2009. [s.l.] : [s.n.], 2009. s. 29-35. ISBN 978-80-254-5957-7.
14. MOTEJL, Otakar et. al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s.
15. MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost:nej důležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-624-1.
16. NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*, 1.vyd. Praha: Akademie věd České republiky, 1998. ISBN 80-200-0689-3.
17. *Návrh občanského zákoníku*. [online]. [cit. 2010-03-29]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LPV_090430_final_s%20obsahem.pdf.
18. NOVOTNÁ, Hana. Rodičovská zodpovědnost v českém právu. *Právo a rodina*, 2008, roč. 10, č. 7, s. 19-22. Praha: Linde, 2008. vychází měsíčně, ISSN 1212-866X.
19. NOVOTNÁ, Věra - PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. 159 s. ISBN 80-86131-56-4.
20. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí:metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, 1. vyd. Praha:MPSV ČR, 2008. 30 s. účelová neperiodická publikace, počet výtisků 1000, ISBN 978-80-86878-82-9.
21. ROTREKLOVÁ, Eva - HOFROVÁ, Veronika. Kritická místa v systému náhradní rodinné péče a možnosti změny, *In Aktuální otázky náhradní rodinné péče: sborník z VIII. Celostátního semináře NRP Brno*, 1.-2. 10. 2008. [s.l.] : [s.n.], 2008. s. 14-24. ISBN 978-80-254-3541-0.

22. SATIROVÁ, Virginia. *Kniha o rodině*. 2.vyd. Praha: Práh, 2006. 357 s. ISBN 80-7252-150-0.
23. *Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.*, Úmluva o právech dítěte.
24. SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost* 1.vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. 144 s. IBSN 80-86552-62-4.
25. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80/7178/559/8,
26. SOS dětské vesničky. *O nás*, [online]. [cit. 2010-12-4] Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/index.php?Title=posl%C3%A1n%C3%AD%20a%20c%C3%ADle&>
27. *Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře*, v platném znění
28. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.
29. *Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník*, v platném znění.
30. *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*, v platném znění.
31. *Zpravodaj zima 2009*, Rozum a cit, Praha: OS Rozum a cit, 2009, s. 4-7, vychází čtvrtletně.

8. Klíčová slova

Náhradní rodinná péče

Pěstounská péče

Příbuzní

Rodičovská zodpovědnost

Rodina

9. Přílohy

Příloha 1: – Dotazník

Příloha 2: – Statistický přehled za rok 2009 o pěstounské péči

Příloha 3: – Seznam obcí patřících do obvodu obecního úřadu obce s rozšířenou působností Písek

Příloha 1: – Dotazník

Vážení pěstouni,

jsem studentkou 3. ročníku Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity a zároveň pracuji na Městském úřadu v Písku. Touto cestou bych Vás ráda požádala o vyplnění přiloženého dotazníku, jehož výsledky použiji pro svou bakalářskou práci na téma výkon pěstounské péče osobami příbuznými.

Dotazník je anonymní a bude použit pouze pro bakalářskou práci.

Předem Vám děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Olga Volechová

Pokyny k vyplnění dotazníku:

Otázky se týkají **všech** dětí v pěstounské péči **do 18-ti** let věku. Pokud máte dítě/děti svěřené do společné pěstounské péče, vyplňte, prosím, dotazník společně. Vhodné odpovědi zakroužkujte nebo doplňte. Po vyplnění vložte dotazník do přiložené obálky a odešlete jej.

1. Pohlaví a věk: (v případě společné pěstounské péče vyplňte oba údaje)

a) ženalet

b) muž.....let

2. O jaký typ pěstounské péče se jedná?

a) společná pěstounská péče manželů

b) pěstounská péče jedné osoby

3. Kolik let Vám bylo při převzetí dítěte/dětí do pěstounské péče?

a) žena.....let

b) mužlet

4. V souvislosti s přijetím dítěte/dětí změnilo se něco ve Vašem osobním životě?

a) ano

b) ne

c) nevím

5. Pokud jste odpověděli ANO na otázku číslo 4, napište, co se změnilo.

b) nástup na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou

c) odchod do předčasného starobního důchodu

d) změna zaměstnání

e) ztráta zaměstnání

f) jiné, napište jaké

6. Napište, kolik dětí máte svěřených do pěstounské péče?

a) jedno

b) dvě

c) tři

d) čtyři

7. Pokud máte v péči více dětí, jedná se o sourozence?

a) ano

b) ne

8. Napište Váš příbuzenský poměr k dítěti/dětem.

ze strany matky dítěte:

- a) prarodiče
- b) babička
- c) děda
- d) teta a strýc
- e) teta
- f) strýc
- g) jiný.....

ze strany otce dítěte:

- a) prarodiče
- b) babička
- c) děda
- d) teta a strýc
- e) teta
- f) strýc
- g) jiný.....

9. Napište, zda jste byli s dítětem/děti v kontaktu před převzetím.

- a) ano
- b) ne

10. Od koho jste převzali dítě/děti do péče?

- b) od obou rodičů
- c) od matky
- d) od otce
- e) jinak, napište jak

11. Je dítě/děti v osobním kontaktu s rodiči od té doby, co je/jsou ve Vaší péči? (je myšlen i jednorázový kontakt)

- a) ano, s matkou i s otcem
- b) ano, pouze s matkou
- c) ano, pouze s otcem
- d) ne

12. Pokud NENÍ dítě/děti v osobním kontaktu s rodiči, uveďte důvod.

Matka:.....
Otec:.....

13. Pokud JE dítě/děti v kontaktu s rodiči, jak je to často?

s matkou:

- a) denně
- b) 1x týdně
- c) 1x měsíčně
- d) 1x ročně
- e) jinak.....

s otcem:

- a) denně
- b) 1x týdně
- c) 1x měsíčně
- d) 1x ročně
- e) jinak.....

14. Pokud máte více dětí v pěstounské péči, napište, zda se stýkají s rodiči všechny děti.

- a) ano
- b) ne

15. Pomáhají Vám s dítětem/děti jejich rodiče?

- a) ano, matka
- b) ano, otec
- c) ano, oba
- d) ne

16. Je něco s čím jste nepočítali při převzetí dítěte/děti?

- a) ano b) ne c) nevím

17. Pokud jste odpověděli ANO na otázku číslo 16, označte, o co se jedná. Můžete uvést více odpovědí, případně je doplnit.

- a) řešení výchovných problémů dětí ve škole
- b) řešení výchovných problémů doma.....
- c) pomoc dětem s učením, tj. přípravou do školy.....
- d) řešení zdravotních potíží dětí.....
- e) nedostatek peněz pro děti.....
- f) generační rozdíly mezi mnou/námi a dětmi.....
- g) puberta dítěte/dětí.....
- h) vlastní věk a únava.....
- i) jiné, napište

18. Co byste potřebovali (co by vám pomohlo) při výkonu pěstounské péče? Můžete uvést více odpovědí, případně je doplnit.

- a) odborná příprava před přijetím dítěte do rodiny
- b) specializované poradenské zařízení pro pěstouny.....
- c) vyšší finanční pomoc od státu
- d) větší zájem rodičů.....
- e) častější návštěvy sociálních pracovníků.....
- f) Jiné, napište
- g) nevím
- h) nic

19. Rozhodli byste se dnes stejně a dítě/děti přijali do své péče?

- a) ano b) ne c) nevím d) nikdy

Prostor pro připomínky a vlastní vyjádření.

Příloha 2: - Statistický přehled za rok 2009 o pěstounské péči

Městský úřad Písek – pěstounská péče – statistický výkaz rok 2009

B. Pěstounská péče

	Počet pěstounských rodin				Vztah k dítěti		
	k 1. 1. sledovaného roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31. 12. sledovaného roku	prarodiče	jiný příbuzní	cizí
a	1	2	3	4	5	6	7
Pěstounská péče	34	7	4	37	27	4	6

Jihočeský kraj – pěstounská péče – statistický výkaz rok 2009

B. Pěstounské rodiny

	Počet pěstounských rodin				Vztah k dítěti		
	k 1. 1. sledovaného roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31. 12. sledovaného roku	prarodiče	jiný příbuzní	cizí
a	1	2	3	4	5	6	7
Pěstounská péče	300	72	49	323	172	47	104

Příloha 3: - Seznam obcí patřících do obvodu obecního úřadu obce s rozšířenou působností Písek

pověřená obec s rozšířenou působností III. typu	pověřená obec	obec/město
Písek	Písek	Albrechtice nad Vltavou
		Čížová
		Dobev
		Dolní Novosedly
		Drhovle
		Heřmaň
		Kestřany
		Kluky
		Křenovice
		Olešná
		Oslov
		Ostrovec
		Písek
		Podolí I
		Předotice
		Putim
		Ražice
		Slabčice
		Temešvár
		Vlastec
		Vojníkov
		Vráž
		Vrcovice
		Záhoří
		Zvíkovské Podhradí
	Mirotice	Boudy
		Cerhonice
		Čimelice
		Mirotice
		Rakovice
		Smetanova Lhota
		Varvažov
	Mirovice	Horosedly
		Kožlí
		Králova Lhota
		Lety
		Minice
		Mirovice
		Mišovice
		Myslín

Písek		Nerestce
		Nevěžzice
		Orlík nad Vltavou
		Probulov
	Protivín	Paseky
		Protivín
		Skály
		Tálín
		Žďár

